

KÖZLEMÉNYEK

Veszprém és a Nagy Háború

1915. Az első csorbítatlan háborús év

FÖLDESI FERENC

*Mind eltakarodik a sok csúf nyavalya
És a mikorára lehull a fák haja
S havával a földet beszitálja a tél,
Többet, mint az idén, tőle senki se fél.*

*Ki hős katona volt, tűzhelyének örül,
Szájátató háznépe veszi este körül
S győzelemről, hogy bevégti a mesét,
Isten irgalmától lesz fényes a setét.¹*

EMLÉKEZZÜNK: A HÁBORÚ KITÖRÉSEKOR, A HADÜZENET ÁTADÁSAKOR „Császáruk és Királyunk” megígérte, hogy mire a fákról a levelek lehullnak, fiaink itthon lesznek. Közben eltelt a háború első öt hónapja, katonáink viszont nem, hogy nem jöttek haza, de egyre jobban távolodtak az otthonától. Az idézett versrészletben a szerző bizakodó – igaz késéssel: 1916-ban a hős katona elmerengve a tűzhely melegénél a győzelemről mesél (ami nyilván 1915-ben bekövetkezett), amikor természetesen már a falevelek is lehullottak. De így történt? Mi már tudjuk, hogy nem, de nézzük miként élte meg azt a várakozást Veszprém város lakossága és hadbavonult katonái az 1915. évben.

Az év első napján egy hadparancsot olvashatott a nagyérdemű, amit Ferenc József még az elmúlt év utolsó napjaiban bocsátott ki. Persze ebben nincs szó az ígéretről, mint inkább arról, hogy „*minden vitéz harcosának boldog új esztendő-t kíván.*” A bizakodás sem maradt el – egybecsengve az idézett versikével –, hiszen bízik abban, hogy „*Isten segítségével az új év győzelemre fogja őket [már a katonákat] vezetni.*”²

A városban megjelenő lapok minden esetben beszámolnak a fronton történt ese-

ményekről. Tegyük mi is így, de szorítkozva a két háziezredünk, a m. kir. 31. veszprémi honvéd gyalogezred és a m. kir. 7. honvéd táborigyűezred harcaira, illetve: hol is töltötték ezredeink 1914/15 fordulóját. Ismert, hogy az ezred a veszprémi 82. gyalogdandár kötelékében harcoltak Schamschula Rezső³ tábornok parancsnoksága alatt. Így nem véletlen, hogy 1915 januárjában mindkét ezred a Dunajec mellett, Radlowtól északra foglaltak állást.

A 31. veszprémi honvéd gyalogezred 1914. november 26-án megsemmisült. Az ezredkönyvben olvasható: „*Ezredünk önálló léte december hó 24-ig megszűnt. Komornik Aladár főhadnagy ezredsegédtiszt a 20. ezredtörzshöz beosztva, ezredünk kiegészítését és közigazgatási teendőit végzi.*”⁴ Az ezred megmaradt részeiből 31-es század elnevezéssel új egységet alakítottak és beolvasztották a 20. honvéd gyalogezred II. zászlóaljába. Az ezred nem egészen egy hónap múlva 1914. december 24-én újjáalakult. Az új esztendő a Dunajec mellett érte a csapatot, ahol az ezred a védővonal legnehezebb részét kapta. Itt február 8-ig védte a vonalakat, majd kivonták őket a harcból.

1915 januárjában az egyűezred is a Dunajec melletti terepszakaszon foglalt állást, természetesen ütegenként más-más terepszakaszon. Ahogy naplójukban olvasható, az ütegek: „*Az állásharcok rendes harctevékenységet végzi. Nap-nap mellett tűnnek fel ellenséges gyalogsági és tüzérségi célok. Gyalogsági célok főképp ellenséges munkásosztagok, felváltások alkalmával előforduló csapatmozdulatok; tüzérségi célok: az állásaikat gyakran változtató ellenséges táborigyűezred ütegek. Az üteg célrészre Nieciecza falu és környéke. Január 5-dikén kelt dandárparancs a táborigyűezred ütegeknek a tüzelést csak ellenséges támadás esetére és igen fontos célokra engedi meg lőszerhiány miatt. E parancs után a tüztevékenység a minimumra csökken, csak újjól elrendelt belövések szakítják meg. Mint hogy ellenséges átkelés kísérletről csak Pasiéka-nál tarthattunk leginkább, az üteg pontosan belövi magát a hidra. Ez idő alatt a tiszték és legénység házakban lakik, a lovak megfelelően el vannak szállásolva.*”⁵

A város kedélyállapotára nem is a hadparancs volt a legnagyobb hatással, de talán még a Pester Lloyd azon cikke sem, melyben írta: a hadvezetőség taktikai okokból feladja Felső-Magyarországot. Sokkal inkább – a hadbavonultak családjainak megsegítését célzó intézkedések, melyről döntő bizottság 1914. december 30-án tartotta ülését dr. Komjáthy László polgármester vezetésével. A leginkább figyelemre méltó döntés, illetve tájékoztatás az volt, mikor Biczi Károly tanácsos jelentette: Horváth Iván királyi tanácsos, pénzügyigazgató saját felelősségére elrendelte az államszegély kiutalását. Ezen intézkedés nélkül Veszprémben 450 család pénz nélkül maradt volna. A segély napi összege egyébként 714 korona 67 fillér volt.

Vajon milyen megjegyzésekkel olvashatták a következő cikket? „*A veszprémi rendőrség nyomára jött, hogy Szabó Istvánné veszprémi asszony a Miklós-utcai*

lakásán lányokat tart, a kik bizonyos belépti – helyesebben élvezeti – díjért osztogatják a szerelem Hybla-mézét, különösen a hadfiaknak, ők is azt tartván, hogy 'A hadsereg nagyon kő. Mert az mindég oda ló a hova kő.' A rendőrség azonban nem volt hajlandó Venus vulgváijának eme nem engedélyezett szentélyét respektálni. Rajta ütött, az egész társaságot letartóztatta s megindította annak tagjai ellen a büntető eljárást, Szabó Istvánné ellen azonfelül kerítés miatt is, a ki a fiatal leánykák 'felvilágosítását' nem elmélet, hanem gyakorlati úton akarta eszközölni." A törvényszék Szabó Istvánnét 4 havi fogházra ítélte, a többiek a törvényszéki fogdában csücsültek, várva a büntetést.⁶

Az I. világháború során, a harcok előrehaladtával egyre több sebesült érkezett a városba, akik elhelyezése már gondot okozott a kórház vezetésének. Többeket a közeli településeken lévő kórházakba, így Zircen, Balatonfüreden, illetve 1915. január 17-től Hajmáskéren⁷ helyeztek el. Emellett a könnyebb sebesülteket magánházaknál, illetve 50 fő sebesültet az Angolkisasszonyok zárdájában gondoztak.⁸ Ezért nem volt véletlen, hogy új barakkok építését határozta el a Honvédelmi Minisztérium – többek között – Veszprém területén is. A barakkokat a lábadozó betegek részére tervezték építeni, hiszen a városban már nem volt több olyan helyiség, amit erre a célra igénybe lehetett volna venni. A befogadóképességet 1000 (!) főre tervezték, helyeül a tüzérbarakkokkal szemben (ma Jutasi út) lévő ún. Weiszféle földet jelölték ki. A híradás szerint a barakkok építését még a héten elkezdi.⁹

Igen nagy izgalmat váltott ki két koleragyanús sebesült érkezése a városba. A hírre reagálva Komjáthy László azonnal összehívta a vegyesbizottságot. Ebben részt vett többek között Nagy László őrnagy állomásparancsnok, Weiner Dezső ezredorvos, Cholnoky Ferenc kórházigazgató és Vadnay Szilárd vármegyei tisztifőorvos. Olyan döntést hoztak, hogy felkérlik a kerületi parancsnokságot: a polgári iskolában (mai Kossuth iskola) lévő tartalékkórházat helyezték máshova, ugyanakkor – mivel ez van legközelebb a vasúthoz – rendezzék be megfigyelő-kórházzá a gyanús betegek részére. Szerencsére a koleragyanú csak egy főnél igazolódott be, akit elkülönítettek. Mindenesetre a város polgármestere közhírré – és nem kötelezővé – tette, hogy megkezdik az arra jelentkezők kolera elleni oltását.

Megtörténtek az év utolsó (1914) és első (1915) temetése is a kijelölt hősi parcellába: Wiesl Henrik 25 éves örvezetőt, a cs. és kir. 84. gyalogezredből, illetve Popovio Stanko 31 éves 27. gyalogezredbeli közlegényt temették el „a szokott részvét és katonai pompa mellett.”¹⁰

A városban megjelenő lapok egyre többször közölnek – sok esetben folytatásban – harctéri naplókat, leveleket és időnként olvasói leveleket is. Egy ilyen harctéri beszámoló olvasható a Veszprémi Hírlap 1915. év első számában Ruzsicska Béla főhadnagy tollából. (emlékezzünk: Ő az, aki előmondta az eskü szövegét a hetes tüzéreknél a Szamarlegelőn 1914 augusztusában). Igaz, ebben a beszámolóban job-

— Ezer féle remek kivitelű háborús levelező lapok világháborúról térképek nagy választékban kaphatók FODOR FERENCZ könyvkereskedésében Veszprém.

bára az 1914. év karácsonyának megünnepléséről ír, harcokról nem. Ekkor Ruzsicska főhadnagy egyébként látogatóban volt a szomszédos 2. ütegnél, ahol éjfélkor egy srapel lövedéket – ajándék gyanánt – kilőnek az orosz vonalak felé. Éjfél előtt 'telefonba húzva' még meghallgatja kedvenc nótáját, amit a 3. ütegnél lévő tisztiszolgája, Rigó cigány hegedült.¹¹

Levél az égbe címmel közölte egy kislány levelét a hírlap, amiben egy imakönyvet kér a 'Jézuskától', hogy imádkozhasson az apjáért, kért cipőt és egy kis pénzt is, mert hatan vannak testvérek. De mivel a Jézuska címét nem ismeri, küldi az égbe és „*így a postára teszem föl én Hápli Mariska vagyok én a miatyánkucában lakok.*”¹²

Érdekes kimutatás olvasható arról, – igaz a hír nem veszprémi és még csak nem is vármegyei –, hogy a hadbavonult tanítók közül hány fő esett el, sebesült meg, vagy került fogságba. E szerint: 4906 fő tanító bevonult, 41 fő hősi halált halt, megsebesült 206. A legtöbben Arad és Bács megyéből vonultak be.¹³ A sok elesett tanító ügye azt „eredményezte”, hogy megszüntették a tanítói nyugdíjtörvénynek azt a pontját, amely tíz éves tanítói szolgálathoz kötötte az özvegyi nyugdíját.

Már közelebbi hír volt, hogy a Veszprémvármegye újságírója megemlékezett barátjáról, Boldizsár Andor színésről, aki a 18. szuronyrohamában kapott bajonettszúrásba belehalt.¹⁴ Azonban már napi (és helyi) izgalmas esemény volt az V. hadtest parancsnoka, Schmidt altábornagy váratlan látogatása Veszprémben. Az altábornagy megszemlélte a katonakórházat, annak minden szegletét. Dr. Zuber ezredorvos a kórházak parancsnoka „*példaképpen odaállítható, tisztaság és minden tekintetben kifogás nélküli katonakórházat rendezett be városunkban.*”¹⁵ – így az ítélet a szemle után. A tisztaságot és a fertőtlenítést szolgálta volna az az új gőzfertőtlenítő berendezés is, melyet a város tervezett beszerezni az új fertőző kórház részére. Hiába, a megnövekedett és állandósult fertőtlenítésre váró anyagok nagy tömegét a régi berendezés már nem bírta feldolgozni.

Talán a szükséges költségek gyűjtését is szolgálta a Veszprémi Színházban tartott 'Háborús délután'-ok, melyeken részt vett Óvári Ferenc, mint a szervezők elnöke, báró Hazai Samu honvédelmi miniszter, Veszprém díszpolgára, dr. Szász Károly országgyűlési képviselő, a képviselőház alelnöke. Egyébként ezek a délutánok a későbbiekben rendszeresek lesznek, az ott gyűjtött adományokat továbbiakban a hadbavonultak családjainak ajánlották föl.

Érdekes párbajról számolt be a Veszprémi Hírlap tudósítója, ami Pallaghy Dezső őrnagy a 31. veszprémi honvéd gyalogezred zászlóaljparancsnoka és egy orosz gépfegyverkezelő személyzete között zajlott. Ahhoz, hogy a zászlóalj a támadást meg tudja kezdeni, el kellett hallgattatni a gépfegyvert. Pallaghy őrnagy mesterlövészeket is megszegyenítő bravúrral, a gépfegyver védőpajzs irányzórésén keresztül kilőtte a kezelőket, amiért természetesen magas elismerést kapott.¹⁶ De januárban rajtuk kívül még több 31. ezredbeli kapott magas elismerést, mint Szabó Lajos alezredes, Kutassy Ignác és Herczegh Géza századosok, Schlemmer Ödön főhadnagy, illetve több honvéd kapott I. és II. osztályú ezüst vitézségi érmet.

A szegény gyerekek megsegítéséért indított mozgalmat Komjáthy László, karöltve Hunkár Dénesnével, a főispán feleségével, akit a mozgalom elnökének kért fel. Megállapították, hogy az államsegély elmegy a családok tüzelőire és az élelemre, a gyermekek ruházatára már nem jut. A mozgalom célul tűzte ki, hogy a jóléti bizottság kezdjen gyermekruha-gyűjtésbe. A segélyezést szolgálta a veszprémi egyházmegye adományai is, amit hadsegélyző célokra gyűjtöttek, illetve ajánlottak fel. A több oldalas kimutatásban olvashatunk a veszprémi püspök és a káptalan nagy értékű adományairól, éppúgy mint a falusi papság néhány koronás felajánlásairól, vagy arról, hogy a fenntartó nélküli családokat élelemmel látja el.¹⁷

Az áramszolgáltatást segítette a villamostelepre érkezett nyersolajszállítmány, ami azt eredményezte, hogy az áramszolgáltatás délután 4-től folyamatos maradt, azonban az utcai lámpák közül csak azok világíthattak, melyeket 'egész éjjel égőnek' jelöltek ki.

A veszprémi lapok hasábjain minden alkalommal olvashatott az érdeklődő híreket a katonakórházból, amikor azt is közölték, hogy ki halt meg, kit temettek el katonai pompával. A harctéri veszteségeket már nem ilyen gyakorisággal közölték. Egyrészt a veszteségek nagysága nem tette lehetővé, másrészt bizonyára a hátország 'harci moráljára' sem lett volna jó hatással. Persze időnként közöltek listákat, mint tették azt elsősorban Veszprém háziezredei esetében. Elesett tiszték névsora, akik 1914-ben haltak hősi halált. Többségüket a csata közelében megnyitott temetőben, egyszerű katonasírba temették. Csak néhányuk került veszprémi temetőbe.

A hősi halottak közül most csak egy főt említek név szerint: „*Kacz József százados, 1914. augusztus hó 28-án Uhnównál elesett; eltemettetett az uhnówi erdőben.*”¹⁸ Joggal kérdezhetné az olvasó: miért pont őt? Nos, ha elsétálnak a Vörösmarty téri emlékműhöz, olvashatnak rajta egy idézetet, ami Kacz százados kedvenc nótájából van.¹⁹ És ne feledjük: az uhnówi csata volt a 31. gyalogezred tűzkeresztsége is, vagyis Kacz százados a veszprémi gyalogezred egyik első hősi halottja is volt.²⁰ A veszteséglista mellett beszámoltak a másik háziezredünk, a 7. ágyúezred hőstetteiről is, amit a múlt év november 24-i ütközetben hajtottak végre.²¹

A háborús hírek mellett más is foglalkoztatta nem csak a városvezetést, hanem a közvéleményt is. Az egyik: a Városháza átalakítása, ami a Kapuváry-ház jelenlegi formáját eredményezi majd. A terveket Erdős Béla készítette, a munkálatok megkezdését – a meredek oromfal lebontása, átalakítása – tavaszra tervezték. A másik hír, ami a városházával kapcsolatos: felfogadtak egy házmestert. Ugyanis mióta a polgármester kiköltözött a városházán lévő lakásából (talán ekkor foglalta el a Füredi út 1. szám alatti új lakását), nem volt senki, aki vigyázta volna az épületben lévő értékeket: a pénzt, az anyagkészletet. Ezért a tanács házmestert nevezett ki, aki lakást is kapott az épületben. Na és a fontos rendelet: Tilos a ródlizás a város utcáin. Török rendőrkapitány a legszigorúbb büntetést ígérte a rendelet megszegői ellen.

A város képviselő-testülete az 1915-ös év első rendkívüli közgyűlését január 27-én tartotta. Egyetlen napirendi pont volt, mégpedig a város közéletének biztosítása. Az előterjesztést vita nélkül fogadták el. Sor került egy bizalmi határozatra is: Elismerés és bizalom Komjáthy László és a városi tanácsnak, hogy „*a háború tartama alatt minden fönnakadás nélkül sikeresen vezették s a háborúval kapcsolatos összes nagy összegű rendkívüli kiadásokról gondoskodni tudtak, anélkül, hogy a város közönsége rendkívüli terheket lett volna kénytelen vállalni.*”²² Szó volt még arról, hogy a városba érkező lábadozó betegek érdekében az üres szobákat a városi lakásokban ’rekvirálni fogják’, de bíznak a lakosok emberségében, akik felajánlják az üres lakrészeiket. Török rendőrkapitány egy újabb felhívást és rendeletet adott ki a kolduló és csatangoló gyerekek miatt. Sokan bejárnak a laktanyákba élelmiszert koldulni, vagy – ami rosszabb – pénzt lopni.

Majd minden alkalommal a különböző városi, egyházi és egyéb szervezetek gyűjtést rendeztek a hadiárvák, a nélkülöző családok részére, de gyűjtöttek adományokat a harcoló katonáknak is. Természetesen előnybe részesítették a háziezredek katonáit, illetve a veszprémi bevonult férfiakat. Az Angolkisasszonyoknak címezte köszönetét az év elején a 7. ágyúezred, amikor megköszönték a zárdának a gyűjtött téli ruházati anyagokat.

A Városháza nagytermének iskolává átalakított helyiségében tartotta 1915. február 10-én, szerdán az év első rendes közgyűlését Veszprém város képviselő-testülete. Rendhagyó volt az ülés helyszínének berendezése is. A polgármester a tanár asztalánál ült, háta mögött nagy fekete falitáblával, az alacsony iskolai padokban az egymás mellett szorongó városi képviselők foglaltak helyet. A közgyűlésen kiemelt téma volt a város lakosságának lizttel való ellátása. A témát pontosan ’körbejárták’ a képviselők, megegyezve abban, hogy a minisztériumtól inkább búzát várnak, azt megőrlik (munkát teremtvé a molnároknak) és a lisztet kiosztják a lakosságnak, a felesleget helyben megsüttetik a pékekkel és úgy árulják. A korpát pedig a helybeli gazdáknak adják takarmányozásra. Természetesen továbbra is szigorúan figyelnek a megszabott árakra, nem engedve azok ’elszabadulását’.²³ Bár ez esetben is a város

Ki tudja meddig tart
a háború?
Éppen azért
mindenkinek érdeke
hogy
eikkeit
ott szerezze be, ahol a leg-
jobbát legolcsóbban kapja.
Női fehérneműeket és férfi
ingeket, lábravalókat legcél-
szerűbb
Rádynál venni,
ahol a nagy készlet lehetővé
teszi az olcsó és kényelemsze-
rinti kiszolgálást. — Dívtos
retikülökből és pénztárcákból
állandóan
szintén nagy választékot talál-
unk, ugyszintén kalapokban,
gallérokban és divatnyakken-
dőkben olyan készlet van,
hogy bármilyen kényes
izlést kitudunk elégíteni.
Rádi István és T^{sa}
Veszprém.

szabályozta a lisztkeverék arányát – fele-fele részben búzaliszt és kukoricaliszt – de később már központi szabályozás is megerősítette: lisztet sütésre felhasználni csak akkor szabad, ha ennek legalább fele kukoricaliszt. Rövidesen már arról szólnak a híradások, hogy a város a takarékoság és az elszámolhatóság jegyében kérdő- és bejelentőíveket adott a kereskedőknek, pékeknek, hogy felmérje: a város lakossága hol, kinél veszi a lisztet, illetve melyik péknél sütteti a kenyeret. A továbbiakban már csak a megjelölt helyeken – a lakosok által a kérdőíven megjelölve – lehet vásárolni és süttetni. De emellett a közélelmezés biztosítása érdekében tanulmányozták a Németország városaiban bevezetett 'kenyérjegy' intézményét is.

A város a már korábban tervek vett tűzérkaszánya építését továbbra is 'melegen tartja.' A részletes terveket felküldte a honvédelmi miniszterhez jóváhagyásra.²⁴ Ebből úgy tűnik, hogy rendben van a kaszányaépítés folyamata, de nincs rendben más igen fontos városi feladat: A városi hordójelző hivatal működése leállt, mivel annak veze-

tője berukkolt. A tanács intézkedett, hogy egy itthon maradt városi iktató vizsgáljon le, szerezze meg a képesítést és kezdje meg az elmaradt munkák pótlását. De gond van a városi utak karbantartásával is, mivel a szükséges személyzet itt is megcsappant, mint ahogy hiányos a munkáslétszám a házi szemétfuvarozásnál is. Itt nem csak a munkáskéz hiánya okoz gondot, hanem a fogatok, a kocsisok és a lovak csekély száma is. Ki tudja, hogy mikor kell a lovaknak szolgálatra bevonulni? Így csak attól a háztól viszik el a szemetet, ahonnan kért fogják.

Január végén volt egy kis szünet a sebesült- és betegszállításban, de később annál inkább megszorodott. Hiába: a fronton egy nagyobb ütközet, vagy ellentámadás és gyarapodnak a sebesültszállító vonatszerelvények. És ez miként csapódik le városunkban? Nos, először is vaklármával, majd a kákán is a csomót kereséssel. A jól értesültek márciusban egy nap 1000 fő sebesült érkezését tudták 'biztos forrásból'. De nem érkezett, aminek eredménye a méltatlankodás(?) és a káröröm: a vasút és a honvédség még ezt sem tudja megszervezni. Persze később beérkezett a több, mint 800 sebesült, akik közül Veszprémben 256 főt helyeztek el, ami az akkori elhelyezési lehetőség felső határa volt. A többi beteg a környező kórházakba került.²⁵

Hja, a sebesültek és betegek – mind férfiak. De sokszor a sebesülés sem szab gátat a vágyaknak, és az ápolónő sincs fából – olvasható egy tudósításban, miután beszámolt a lap tudósítója arról, hogy az egyik ápolónő egészséges fiúgyermeknek adott életet. Persze ebben nincs (nem lenne) rendkívüli, csupán annyi, hogy a mama leánysorban volt, és a „kincsét” ellopták. A szegény ápolónőt – hol az igazság! – a sok enyhítő körülmény folytán csak 3 hónapi fogházra ítélte a bíróság.²⁶

Tavasza a városnak sikerült elindítani a korábban hiányolt útkarbantartást. A háború miatt sok 'szépítő' tervet félre kellett tenni. Márciusban viszont kijavították a Fejérvári utcát, de megkezdik a kegyesrendiek kertje melletti, a Sédet áthidaló gyaloghídhöz vezető út javítását is, ahol főleg este, a lámpafénynél veszélyes a közlekedés a nagy gödrök miatt.

Kedves háziasszonyok! Tudták-e, hogyan készült a hadikenyér? Nos, eláruljuk – miután a Veszprémi Hírlap tudósítója utánajárt és közölte a receptet. Eszerint: „*A hadikenyérnél fontos az, hogy a tésztát nem szabad egészen megkelni hagyni és legfeljebb öt százalék burgonyát lehet keverni a liszt közé. Az ötven százalék búzalisztből készült kenyeret egyébként így kell készíteni: A kovászkészítéshez valamivel kevesebb élesztőt kell venni, mint a búzakenyérnél és ügyelni kell arra, hogy a víz se hideg, se meleg, se langyos, hanem hűvös legyen. Ha a kovász készen van, nem szabad engedni, hogy az túlkeljen, rendes kelés után kell megdagasztani és dagasztás után félóráig pihenjen a tészta. Ha a félóra elmúlt, ki kell szakajtani a tésztát, de – és ez a legfontosabb – kiszakajtság után nem szabad azt teljesen megkelni hagyni, hanem félig megkelve kell elvinni a sütődébe. Ha így készítik el a háziasszonyok a tengeri liszttel kevert kenyeret, akkor nagyon ízletes az.*”²⁷ De a veszprémi háziasszonyok – háborús állapotok ide, háborús állapotok oda – megnézhatték és természetesen meg is vásárolhatták egy berlini mérnök zseniális találmányát: a légnymású mosógépet. De talán sokkal nagyobb élvezettel hallgatta a nagyérdemű közönség a Színpartoló Egyesület háborús estélyét, ahol fellépett Kresz Géza hegedűművész, B. Liszt Mária hangverseny-énekesnő és Noreda Károly énekes. Záró fellépő a Veszprémi Dalegyesület férfikara volt. Természetesen a fellépők tiszteletdíjat nem fogadtak el, a bevétel a hadbavonult és meghalt veszprémi katonák özvegyei és árvái

kapták. Ugyancsak jótékonysági koncertet rendezett az Angolkisasszonyok veszprémi intézete is.

Drága a piac! – panaszkodik a veszprémi fogyasztó közönség. Ez pedig azt is eredményezte, hogy a vásárlók egymásra licitálva szidják a falusi termelőket, a kapzsi kereskedőket. De valóban drága? – teszi fel a kérdést a józanul gondolkodó pol-



gár. Normális békeévben a terményfelesleg magtárakba kerül. Van egy kereslet-kínálat szabályozta ár. Háborús időben más a helyzet. A város vezetése – hogy gátat vessen az uzsorának, a mértéktelen árfelhajtásnak – rögzíti és maximálja az árakat. Így például megszabta, hogy ezután a tej literjét 26 fillérért

lehet árusítani a piacon. És mi az eredménye a szabályozásnak? „Kerülik [a város közönsége] a 26 filléres árusítóhelyet, mintha kiütéses tízfusztanya volna.”²⁸ A szél-ső utcákon viszont vígan vásárolják a tejet 30–34 filléres áron. Úgy tűnik – írja a cikk szerzője – mintha a tehetősebb városi lakosok a külvárosban laktak. A város zezugos utcáin – például a Jeruzsálemhegy belső zugaiban – feketén árusítanak, megfosztva a várost a helypénztől is. Jó lenne, ha a város rendőrsége erőlesebben ellenőrizné nem csak a külvárost, de a Hosszú utcai kispiacot is – így a javaslat. De figyelni kellene az 'összevásárlásra' is, ami még inkább árfelhajtó hatású. Azonban: – így a szerző – Meg kell ismételnünk a vádat, hogy a vásárló közönségben is sok a hiba. Mert vásárláskor képes volt rálicitálni egy véka tojásra, csak hogy ő legyen az első. Hiába, az élelmiszerhiánynak ezek a vadhajtásai. Hogy ez mennyire igaz – mármint a helypénzbevétel csökkenése, egy későbbi, májusban közzétett adatsor igazolja: a márciusi vásár idején 657 korona, míg május 3-iki vásár már csak 494 korona bevételt eredményezett. Az elmúlt 1914-es év hasonló időszakában 884 korona helypénz folyt be a város kasszájába. Hja, a hadiállapot...

Ha már élelmiszer. Tudjuk, hogy mi volt katonáink napi fejadagja a harctéren az 1915-ös évben? Nos a hadügyminiszter rendelete alapján: „400 gramm hús, 700 gramm kenyér vagy kétszersült, 30 gramm só, fél gramm bors, 6 deci magyar bor délben, ugyanennyi estére, 140 gramm főzelék, 92 gramm kávékonzerv és végül 36 gramm pipadohány, vagy ennek ellenértéke 10 db cigaretta.”²⁹ És ebből mi valósult meg? Ennek megválaszolását rábízom a kedves olvasó képzeletére...

Úgy tűnik, hogy a dohányárú kelendő cikk volt nem csak a harctéren, de a hátszországban is. Március végén a szatócsüzetekben és italmérésekben megtiltották a dohány árusítását. Árusítani csakis olyanoknak lehet, akik dohányjövedékek eladá-

sával foglalkoznak, és a boltjukat központban akarják megnyitni. De nem lehet a trafikengedélyt átadni, továbbadni sem.³⁰

Temetnek a harctéren! – olvasható: Március elején a hóförgeteges, fagyasztó telet. De temetnek elesett hős katonákat is, mint Győrötskey Ferenc honvéd hadapródot, aki a kárpáti harcokban esett el. Bátyja, Győrötskey György főhadnagy temette el azzal a szándékkal, hogy majd holttestét hazaszállítja Veszprémbe.³¹ Feri eleséről, temetéséről később számolt be az ezred tábori lelkésze, Pallman Péter. Megírta, hogy „*A veszprémi 31. gyalogezredben még nemrég két vitéz testvérpár küzdött. A Komornik főhadnagyok és a két Győrötskey testvér. Az előbbieket egy napon kapták az ősszel a katonai érdemkeresztet, de március 3-án a lupkovi harcok egyik rohamában a főhadnagy testvérek közül Komornik Aladár ellenséges golyótól találva lehelte ki hős lelkét. (...) Öt nap múlva Győrötskey Feri, a II. zászlóalj 20 éves önkéntes hadapródörmeistere szenved ugyanazon a helyen hősi halált.*”³² Őt is Manióv földjébe temették, Komornik főhadnagyot a községbe, Ferit a templom mögötti temetőbe – írja a tábori lelkész.³³ Nem egészen három hónap múlva már a másik Győrötskey testvérrel írnak a veszprémi lapok: Gyuri, az északi harctéren szerzett súlyos betegségében Budapesten meghalt. Veszprémbe temették el 1915. május 20-án, csütörtökön.³⁴

Ismert volt a városban, hogy a háború kitörésekor dr. Komjáthy László polgármester megígérte a város lakosainak: az itthon hagyott családtagokról a város szerezettel gondoskodni fog. Az ígéretét a polgármester betartotta, sőt ez évben már a hadiárvak részére egy menedék-otthon létesítését javasolta, amit a tanács elfogadott és felhívással fordult a lakossághoz: adományokkal támogassa a terv kivitelezését. Az adományra nem is kellett sokat várni: egy névtelen veszprémi kanonok az árvaotthon javára 20 000 koronát adományozott. Emellett Óvári Ferenc – igaz a Balaton partján – egy gyermekszanatórium létesítését kezdte meg a saját maga által vásárolt területen.

A húsvéti csata eredményeként újabb sebesültek érkeztek – átutazóban a veszprémi katonakórházakba. Átutazóban, mert a sebesültek nagyobb részét Ausztriába küldték, csak a magyar betegeket kellett itt, Veszprémbe elhelyezni. Természetesen volt közöttük több, 31. gyalogezredbeli is, illetve olyanok, akik kifejezetten kérték, hogy Veszprémbe maradhassanak. Jó a híre a veszprémi katonakórháznak.

De jó híre volt a veszprémi közellátásnak is. A város sokat tett azért, hogy legyen elegendő liszt, megfelelően szabályozta az ellátás formáját is. A ’lisztkérdés’ megoldása után Komjáthy László – a tanács hozzájárulása után – megkezdte a fa, a szén, burgonya, valamint a zsír beszerzését és szétosztását. A polgármester különböző helyekről kért árajánlatokat a szén nagykereskedőktől, a bakonyi uradalmaktól tűzifára – kiegészítve a város erdejében vágottakkal –, terménykereskedőktől zsírra (például Romániából három vagon zsírt rendelt) és burgonyára. Az eredmény: a

város megfelelő készletekkel rendelkezett – ami háborús időkben a hátszágban kiváló eredménynek számít. A beszerzéseken túl azzal is segítik a város lakosságát, hogy mindezekhez jutányos áron lehet majd hozzájutni.³⁵ Az erdei termékek, gombák stb. szedéséhez igazolványokat állított ki, egyúttal megtiltotta a szedett gomba kivitelét a városból.

Amilyen takarékoságot írtak elő az élelmiszer-felhasználás terén, legalább olyan takarékoság volt a fémhulladékoknál: csak gyűjtés formájában. Ekkor még a hadsereg feneketlen anyagigénye nem kívánta meg a templomok harangjait, de folyamatos volt a fémhulladékok gyűjtése, ami abban nyilvánult meg, hogy gyűjtőkoci járta Veszprém városrészeit. A városban mindig a délutáni órákban jelent meg: az első félév közepén a főtéren május 3-án, Cserháton 4-én, a Jeruzsálemhegyen 5-én és 6-án, a Temetőhegyen 7-én, a Hosszú utcában és a Csapószeren 8-án. Április végén már kiadták a felhívást: be kell jelenteni minden színesfémből és azok ötvözetéből készített és tárolt fél- és készterméket.

A tavasz beköszönte nem csak a melegebb időjárást hozta, de megjelent a félelem a katonakórházakban ápolott betegek által esetleg behurcolt fertőzésektől is, amit a meleg idő csak erősíthet. Már nem tartották elégségesnek, hogy a fertőzőgyanús sebesülteket elkülönítik, új rendszabályokat vezettek be a városban. E szerint a város rendőrkapitánya „*A város 110 utcáját 15 kerületre osztotta be. Minden kerület élére a köztisztaság és az óvintézkedések kellő betartásának ellenőrzésére egy rendőr rendeltetett ki. A kerületi rendőrök ténykedésének ellenőrizhetése végett a 15 kerületet ismét 5 kerületre osztotta be egy-egy, a felügyeletet gyakorló rendőrtisztviselővel. Az összesek feletti ellenőrzést a rendőrkapitány a városi tiszti főorvossal együtt gyakorolja. [...] A kerületi rendőrök és rendőrtisztviselők kötelességévé tétetett, hogy az udvarokban és lakásokban a tisztaságra fősúlyt fektessenek. Gondoskodjanak arról, hogy az egyes házakban [...] a felgyülemlett szemetet a tulajdonos hordassa ki, úgyszintén a megtelt árnyékszékekből az ürüléket is. A nyitott árnyékszékek s a pöce-, illetve szemétdödrök naponta mézstejjel (4 liter víz egy kiló méz) fertőtlenítsék. A túlszűfolt lakásokról a rendőrközegek által azonnal jelentés teendő. A vendéglők, korcsmák, szállodák, mézszáros- és hentes-, fűszer- és szatócsüzletek, valamint a piac és utcák tisztaságára a rendőrkapitány a főorvossal ügyel fel.*”³⁶

A fertőzések elkerülésére megvolt a terv, az intézkedés, de kellene egy kórház! Bár szóbeszédként tálalták, de volt valós alapja is annak, hogy a katonaság a háború idejére járványkórházat tervez építeni – persze csak ideiglenes jelleggel – Veszprémben, a Jutasi út mellett. A város viszont azt szeretné, ha a kórház állandó jelleggel épülne meg, hiszen akkor a háború után használni tudná azt. Ha így történe – mondja a ’hírhozó’ – a város magára vállalná az építési költség egy részét is.³⁷ Kellat is ez a gondolat, hiszen egy áprilisi sebesült-transzportban két fő fertőzéssel, mégpedig ’küteges hagymáz’-zal – vagyis kiütéses tífusszal – érkezett. Ők a szemi-



náriumban berendezett kórházban voltak. Természetesen elkülönítették őket, mint ahogy elkülönítették azt a négy fő ápolónőt is, akik kapcsolatban voltak a betegekkel. A püspöki templom mögötti teret azonnal katonai őrség zárta le. Az esettel az egészségügyi bizottság is foglalkozott. Határozott álláspontja volt, hogy a járványkórháznak ki kell költöznie a szeminárium épületéből, mivel a város közepében van, közel a templomokhoz. De erősen óhajtotta, hogy az önkéntes ápolónők ne foglalkozzanak a fertőzött betegekkel. A polgármesterünk mindezzel egyetértett, és ismét felhívta a lakosságot: oltassa be magát mindenki tífusz ellen.³⁸

A májusi híradás egy felettébb egyedi hírrel kezdődött: a flottaparancsnokság kommunikációjával. „Az 5. számú [osztrák–magyar] tengeralattjáró, melynek Trapp György lovag, sorhajó kapitány a parancsnoka, a Jóni tengeren a Leon Gambetta nevű francia páncélos cirkálót megtorpedózta és elsüllyesztette.”³⁹ Gondoljunk bele: néhány éve még csak fantazmagóriának minősítették az előbbieken említett eseményt. Mint ahogy lehetetlennek nyilvánították a repülőgépek harci alkalmazását is. Sajnos az élet nagyon rövid idő alatt mindezekre rácaffolt. De evezzünk „békésebb” vizekre: nézzük meg mi a helyzet a városban.

A járványkórház építése nem került le a napirendről. Komjáthy polgármesternek majd’ minden helyzetben volt olyan javaslata, ami nem csak a pillanatnyi helyzet megoldását eredményezte, de a jövőre nézve is – elsősorban a város javára – hasznos volt. Most ezt a tervet kapcsolta össze az árvaotthon létesítésével. Vagyis a város ingyen ad telket a jutasi fenyves mellékén, a vizet oda ingyen kivezeti, sőt az építési költség egy részét is átvállalja, akkor, ha a katonaság a járványkórházat úgy építi meg, hogy az a háború befejeztével alkalmas lesz a hadiárvák elhelyezésére. Már egy másik építés is foglalkoztatta a nagyérdeműt: a lapok beszámolnak arról, hogy eltűnt a városháza nagy tűzfala az Óvári utca felől. Elkészült a tető egy része, de szépen halad az új szobák kialakítása is. Megoldották a városháza portáléját is, amit a jelenlegi bérlő, a Winter cég fog elkészíttetni. Egy hét múlva már arról lehetett olvasni, hogy készítik a díszes homlokzatot a város címerével. A fővárosban készül,

faragott kőből – írja a tudósító. És ezen az utcai szárnyon lesz a polgármester, a fő- és az aljegyző hivatala is.⁴⁰

Épül szépül a városháza, épülnek a hidak is a városban – a háborús viszonyok dacára. Mint olvasható, a város szép és jó hidat csinált a Szentbenedek téri Séd-ágra, mint ahogy jó és erős híd vezet át a Séden az Aranyos-völgyben. Nagyon siralmas viszont a piaristák kertje melletti gyaloghíd, ami sajnos fából készült, így vandál elemek elég sűrűn letörlik a fakorlátot. Majd a háború után lesz betonhíd.

Ha már díszről, díszítésről olvashattunk a városháza átépítése kapcsán, meg kell említeni ebben a háborús – de még viszonylag békés(?) – időszakban a városban rendezett kézimunka kiállítást, amit Laczkó Dezső rendezett a város és a vármegye családjainál őrzött művészi kincsekből. A látogatók megcsodálhatták a székesegyház kincseit is, mint például: Mária Terézia menyasszonyi ruhájából és Erzsébet királyné koronázási díszöltönyéből készült miseruhát (Zita királyné ajándéka). A tudósító lehangolt volt, mert „*Sajnos a kiállítás és a rendezők nem tudtak kellő vonzerőt gyakorolni városunk szereplő ifjú hölgyeire, úgy kézimunkáikat, mint kedves személyüket fájdalomosan nélkülöztük.*”⁴¹

A fémek gyűjtéséről a felhívást már olvashattuk. Olvashattunk a színesfém készletek begyűjtéséről is: de új hír volt a Honvédelmi Minisztérium kilincshivatalának közleménye. A közleményben leszögezik: a kilincshivatal senkit nem bízott meg a kilincsek leszerelésével, arra senkinek nem adott ki arcképes igazolványt. Leszerelni csak a házmesternek van joga, aki a rézkilincseket (hiába színesfém) a megbízott megérkezéséig tartozik megőrizni. Úgy látszik, élelmes csalók mindig is voltak.⁴² De a háborús állapotokat jól jellemzi, hogy a kenyérjegy, a lisztjegy és más korlátozó intézkedések mellett megjelent egy másik jegyre vásárolható árucikk: a cérna. A cérnajegyre ezentúl minden háztartás kap egy orsó fehér és egy orsó fekete cérnát.⁴³

Mint látható, jegyre lehetett majdnem minden árucikket megvásárolni. Mit csináljon a takarékos polgár a pénzével, amit a bankban, vagy éppen a Takarékszövetkezetben tartott? Hát jegyezzen hadikölcsönt! Májusban a kormány már a második jegyzést indította el, hiszen kezdettől fogva nyilvánvaló volt, hogy még a vágyott, rövid lefutású összezapás sem finanszírozható a költségvetés folyó bevételeiből és kiadásaiból. A hadsereg igénye folyamatosan növekedett, a szociális kiadások erőteljesen megnövekedtek, a munkaerő és kereslet hiánya miatt cégek kerültek nehéz helyzetbe. A Veszprémvármegye vezércikkírója kiemeli: „*A magyar nemzet megismételni készül azt a csodát, amellyel alig egy fél esztendeje ámulatba ejtette a pénzügyi világot.*”⁴⁴ Komjáthy polgármester is felhívással fordult a város közönségéhez, hogy hazafiúi meggondolásból is, jegyezzen minél több hadikölcsönt. A város 75 000 koronát, míg a város lakossága – a Takarékpénztár kimutatása alapján – 55 000 koronát jegyzett.

„Veszprém város közönsége a mai napon [május 28.] tartott közgyűlésében mély-séges felháborodással ítélte el és bélyegezte meg jegyzőkönyvében az olasz királyságnak perfid eljárását és a világtörténelemben páratlanul álló szerződésességét.”⁴⁵ – olvasható abban az indítványban, amit a város tanácsa Komjáthy László előterjesztésére fogadott el az olasz szövetséges átállásakor. A május 28-ai közgyűlésnek az említett indítvány fontos volt, de fontosabb volt egy olyan döntés, ami már a város életét befolyásolta: a villamostelep átvétele. Hosszú tanulmány után – és egy kis szerencsével – a város az üzemeltető cég ajánlatára megvásárolt egy diesel motort, amit majd tartalékként üzemeltetnek. A szerencse ebben az volt, hogy a motort egy délvidéki város rendelte meg, de a háború miatt nem tudták leszállítani. Veszprémnek viszont kellett egy tartalékmotor, mert anélkül nem tudta volna átvenni a telepet, hiszen a működő 3 dieselmotort javítani kellett. Mindezekért – javítás és vásárlás – 226 000 koronát kellett fizetni. Átvétel után a villamostelep Veszprém tulajdonába került, aminek üzemeltetése csak haszonnal történhet – állította a tanács.⁴⁶

A háborúban egy elért hadisikernek mindig is nagy jelentősége van: erősíti a csapatok harci morálját, lelkesíti a hátországot, a lakosságot. A siker sötét oldaláról most ne ejtsünk szót – arról nemsokára úgyis a katonai temetők, vagy a zsúfolt sebesültszállító vonatszerelvények beszélnek majd. Az 1915. június 3-i siker: visszafoglaltuk Przemyslt! A hír hallatára Veszprémben a lakosság „spontán ünnepet rendezett.” A városháza erkélye feldíszítve, az előtte lévő Szabadság téren felállt egy díszszázad és a lábadozó osztag egy szakasza, majd egy tüzérszakasz vonult végig a főtéren feldíszített ágyúkkal, lovakkal, legénységgel. Az erkélyről éltették a magyar királyt és szövetségeseit – ismét beszélt dr. Komjáthy László polgármester is –, amire a leadott négyszeres díszsortűz válaszolt, illetve a tüzérszakasz városon kívüli díszössztüze. A Megyeházához már egy kisebb 'hadsereg' vonult, sőt a Rákóczi téren csatlakozott a menethez a tüzérüteg is. Az ünnepség a temetőben lévő hősi parcellánál koszorúzással fejeződött be.⁴⁷

A katonakórházból jobbra – mert mi is lehetne? – csak arról szóltak a hírek, hogy hány fő sebesült, beteg érkezett, volt-e köztük fertőző beteg, és hány fő halt meg. Más és egyedi volt az a hír, amiben tudósítanak: csirke-keltetőgépet helyeztek üzembe a veszprémi kórház vöröskeresztes ápolónői. A gépbe rakott 201 darab tojásból 165 csirke kikelt „... és e sereg már a műkötlóban csipog, lelkes ápoló hölgyeink és betegeink nagy öröme.” Persze szó esik a sebesültekről is, megjegyezve, hogy a „felszaporodott ellenségre való tekintettel” szóba került ismét a kórház bővítése, ami megoldaná a város kórházkérdését is és ami miatt „... az eszmét nagyon helyesen és életre valóan felkaroló város polgármesterének csak a legmelegbben gratulálni lehet.”⁴⁸

Igen sokszor írták le dicsérőleg a város polgármesterének, dr. Komjáthy

Lászlónak a nevét. Elismerték fáradhatatlan tevékenységét, amit a város ellátásáért, megóvásáért tett. De talán hasonló számban említették a város rendőrkapitányát, dr. Török Gyulát is, akit ugyan nem dicsértek (rendőrkapitány dicsérni?), de a kiadott intézkedéseit, rendeleteit olvasva bátran elmondhatjuk: rendkívül sokat tett a közrend, a közbiztonság megóvásáért. Szabályozta a katonai egyének jelentkezését, nyilvántartását, szigorú ellenőrzéseket tett a piaci rend biztosítása érdekében, különösen érzékenyen reagált a kiskorúak sérelmére elkövetett szabályszegésekre – de fellépett a madarak védelme érdekében is. Gyakorlatilag minden nap, minden héten érezni lehetett a jelenlétét.

Júniusban még egy olyan esemény volt, amit érdemes megemlíteni. A honvédlaktanyai vasúti megálló kibővítését határozták el: megálló helyett állomást építenek⁴⁹ több helyiséggel, fedett várócsarnokkal.

Az eldugott pénznek minden fillérje egy-egy ki nem lött puszkagolyó – mármint az ellenség felé, – olvasható egy hirdetésben, amiben felszólítanak mindenkit: pénzének följánlásával (hadikölcsön!) támogassa a harcoló katonákat. Egy ellenkező értelmű 'hirdetés' – egy orosz röplap már másra figyelmeztet: a magyar katonák tagadják meg a dum-dum golyó⁵⁰ kilövését. Mert minden e golyótól elesett orosz katonáért három magyar katona fog meghalni.

De visszatérve Veszprémbe és az élelmezéshez. A Veszprémi Hírlap újságírója szemére veti a város vezetésének, hogy Veszprém nem alkalmazza a piaci maximált árakat, eltörölte azt, amikor más városok éppen bevezetik. Komjáthy polgármester érvelése világos volt: míg Veszprém alkalmazta az árszabás intézményét, gyakorlatilag kiürült a piac, az árusok más városokba mentek, vagy feketén árultak. Ez viszont azt eredményezte, hogy a város lakossága nem tudott élelmiszerhez jutni – még drágábban sem. Ezért csak akkor látja értelmét a hatósági ár bevezetésének, ha a vármege minden városa bevezeti az árszabás intézményét, illetve ha hatékonyan fellép a kufárok (iparendélyvel nem rendelkezők) felvásárlása ellen. Ezért is inkább más forrásból próbál beszerezni például húst, azt viszont szabott áron adja. Így tette, amikor Oblatt Rudolf mészárosal szerződött, hogy rendes áron – csak Veszprém lakosainak – birkahúst áruljon, illetve Dániából szózott marhahúst vásárolt.

Komjáthy érvelése úgy tűnik hatott, hiszen június végén a veszprémi járás főszolgabírája, Kerényi Andor rendeletben szabályozta az élelmiszerek felvásárlását, illetve a felvásárlási árakat. Kerényi megállapította: „... az immár túrhetetlen drágaság okai azok, hogy a falusi gazdaságokban termelt élelmi cikkeket [...] viszontárusítással foglalkozó kofák, ügynökök, kereskedők, illetőleg a tyúkászok kisebb nagyobb mennyiségben összevásárolják a készleteket...”,⁵¹ majd azokat idegen városokba, más megyékbe és még Ausztriába is szállítják. Ezzel megfosztják a környékbeli lakosokat, így Veszprémet is a jó minőségű készletektől. Ezért felvásárlást csak iparigazolvánnyal rendelkező egyének végezhetnek a hatóságilag megállá-

pított árakon. A rendelet eredményessége – véli a tudósító – nagymértékben függ attól, hogy mennyire tartatják be azt.

Új intézkedést adott ki viszont Komjáthy a gabona, illetve a liszt beszerzésére. Miután a belügyminiszter úgy rendelkezett, hogy magánszemélyek 1915. szeptember 15-ig vásárolhatnak gabonát, a polgármester elhatározta – a tanács egyetértésével –, hogy a szükséges gabonamennyiség megszerzésében a város lakosságának segítségére lesz. Ennek megfelelően a lakosság vásárolhat gabonát ott, ahol akar, de előjegyeztesse a városnál gabonát, illetve lisztet. Akik nem jelentkeznek, arra majd úgy gondolnak, hogy önállóan szerezte be a szükséges kenyérgabonát. Emellett változott a hivatalos felvásárlási ár is, de változott a katonakenyér összetétele is: az árnyokat megfordították, vagyis a 400 grammos kenyérben 240 gramm nemesliszt és 160 gramm kukorica liszt lesz.

*„Veszprém népe, ami a felpörköltetés veszedelmét illeti, csak az Isten kezében van.”*⁵² – fogalmazta meg a Veszprémi Hírlap újságírója annak kapcsán, hogy tűz volt az Angeli-majornál. Mint írta: egy-két rokkant, beteges kinézésű tűzoltót világitott csak meg a tűz világa. Dicsérőleg ír viszont arról, hogy az evangélikus templom előtt a Kossuth utcán, a romladozó bástyafalat kijavították, a falat betonpárkánnyal befedték és díszes betonrácsot is emelnek rá. Szépül a város! – dacára a háborúnak.

Júliusi hírek ismét azzal kezdődtek, amivel az év első felében oly sokszor: harc az élelmiszeruzsora ellen. Az elmúlt hónapban már volt egy olyan intézkedés, ami a felvásárlást próbálta kordában tartani, hogy azok ne verjék föl az élelmiszerárakat. A július 2-ai fősolgabírói értekezleten már a teljes veszprémi járásra a fősolgabíró rendeletben maximalizálta az árakat. Veszprém tanácsa már régóta és következetesen képviselte azt az álláspontot, hogy nem lehet kiszakítva, csak egy-egy településen meghatározni az árakat, hiszen ez esetben a város piaca kiürül. A határozatnak megfelelően Török rendőrkapitány – már a tanács hozzájárulása előtt, de polgármesteri egyetértéssel – kihirdette a veszprémi piacon alkalmazható árakat. De ugyanúgy szabályozta a felvásárlás tilalmát, a kofák megzavarását is.

Jól működik a 'kapcagyár' Veszprémben! – írják a lapok, ami a Veszprémi Kötött és Szövött Iparárugyár Rt. nevű helyi gyárat jelentette. Sajnos Veszprémben és környékén még kevés gyárkérmény füstölög, ezért is közölték a részvénytársaság beszámolóját teljes egészében, hogy más üzemegységek is kedvet kapjanak a letelepedésre. A háború a keresletet roppant mértékben megnövelte, ami növelte az eladási árakat is. Így a kötőgyár igen jó időszakot zárt, eladtak 50 000 tucat harisnyát, az eladási forgalom meghaladta a 200 000 koronát. A gyár a 120 fős alkalmazotti létszámnak biztos megélhetést adott.

Egy gondolat erejéig – április első napjaiig – visszalépek az időben, pontosabban a tartalékkórház és a járványkórház építésének kezdetéig. Egyre jobban valósággá

vált, hogy a Honvédelmi Minisztérium Veszprém város területén egy 304 ágyas tartalékkórházat és egy 150 ágyas járványkórházat tervez építeni favázas barakkrendszerben. A város vezetése örömmel vette a terveket, hiszen ebben az időben tárgyalta a képviselő-testület egy városi fertőző kórház építéséről is. A HM terveit megismerve úgy döntöttek, „[...] hogy a város hajlandó áldozatokat is hozni, ha ezen építkezések nem ideiglenes jelleggel barakkszerűen, hanem akként építtetnek, hogy az épületek állandó jelleggel téli tartózkodásra is használható módon nem favázas, hanem szilárd fallal [...] eternit palával fedetten építtetnének és a hadi állapot megszűntével az összes épületek az azokban elhelyezendő betegek felgyógyulása után, de legkésőbb a hadiállapot megszűnésétől számított egy év alatt, az összes tartozékokkal együtt Veszprém r.t. város tulajdonába átadatnak.”⁵³

A város részéről a tárgyalásokat dr. Komjáthy László polgármester vezette, részt vett a bizottságban dr. Csete Antal főügyész és dr. Rosenberg Jenő városi főorvos, a Veszprém városi kórház részéről pedig dr. Csolnoky Ferenc kórházigazgató főorvos. Az 1. sz. Pozsonyi Cs. és Kir. Katonai Parancsnokságot Freller Jenő hadnagy építőmester, a katonai barakkórházat dr. Zuber György ezredorvos, kórházparancsnok képviselte. Pontosították, hogy a város mivel hajlandó hozzájárulni az építkezéshez, majd ennek ismeretében a polgármester és Freller Jenő 1915. július 3-án a város polgármesteri hivatalában aláírta a megállapodást.

A megállapodás értelmében a Katonai Kincstár Veszprém város tulajdonát képező ingatlannak – melyet a város díjtalanul átad a Kincstár részére – a jutasi vasúti állomásra vezető út jobb oldalán épít egy 304 ágyas kórházat minden tartozékaival együtt. Továbbá ugyanennek az ingatlannak az út bal oldalán megépít egy 150 ágyas járványkórházat, szintén minden tartozékaival együtt. A polgármester kijelentette, hogy amint a kórházi épületegyüttes a város tulajdonába kerül, úgy azt csak kórházi, katonai rokkantak és ezek árvái ápolására, vagy hasonló jellegű közcélokra használja. Ugyanakkor biztosítja az építkezésekhez a szükséges murvát, homokot, kiépíti a telek határáig a vízvezetékét,⁵⁴ a telek fásításához ingyen biztosítja a facsemetéket, segít a betegek vasúttól a kórházig történő szállításában, az elhunyt katonák részére ingyen sírhelyet biztosít. Mindezekon felül Veszprém városa a kórház átvételekor a Katonai Kincstár részére még 35 000 koronát is fizet. A megállapodásról lelkesedve számolt be a Veszprémvármegye tudósítója a lap 1915. július 18. számában: „A katonai kincstári érdekek a város közérdekével való összeegyeztetése íme megteremtette Veszprém városnak is az érett gyümölcsöt, amelynek alapján a háború végével a katonai kincstártól teljesen berendezett modern szép, mintegy 600.000 korona értékű kórházakat kap, melyek a városnak ezzel szemben igazán csekély szolgáltatása ellenében a város jutasi erdejében épülnek és pedig 304 ágyra betegek részére, az erdőben az út baloldalán s külön 150 ágyra ragályos betegek részére, a fenyvesben az út jobboldalán.

— A téli háboru borzalmai ellen katonáinknak prémrevanszükségük. Akinek van, küldje e címre: Hadsegélyző hivatal Budapest, Váci-utca 38. szám. A posta ingyen viszi.

*Ezzel a városnak két rég óhajtott kérdése is egyidejűleg megoldást nyert és pedig a város egészséges fejlődése Jutas felé, mely úton az új honvéd tüzérlaktanya épülni fog, így a városnak ezzel erre való egészséges fejlődése biztosítva leend, s a városnak a rég vajúdó kórház ügyei is megoldást nyertek.*⁵⁵

A katonakórház élelmezésének kérdésköréhez még egy csekély adalék: A vöröskeresztes ápolónők ötlete volt, hogy csirkét keltessenek, amit majd később az élelmezés javítására fel tudnak használni. Az élelmezés javítása olyan jól sikerült, hogy amikor a veszprémi piac kiürült, gyakorlatilag a házi (csirke)forrásból tudták a betegek ellátását javítani, fenntartani. Mint ahogy próbálta javítani a polgármester a városi ellátást azzal, hogy megegyezett a Balatoni Halászati Rt.-vel friss hal szállítására – természetesen kedvezményes áron – amit hetenként kétszer áruáltak Veszprémbe.

Halat árulnak a piacon, csirkét nevelnek a kórházban – és természetesen a lakoságnál is vannak tyúkketrecek –, de július közepén korlátozzák a hús fogyasztást. Míg a hal árusítása hetenként két alkalommal történik, addig a hús forgalomba hozatala, valamint a vendéglőkben a húsból készült ételek felszolgálása tiltott lesz szintén heti két alkalommal: kedden és pénteken.

A háború velejárója, hogy a harcok során a harcoló államok hadifoglyokat ejtenek. Hadifogolynak nevezik azt a katonát, gyalogost, tengerészt vagy repülőt, akit az ellenséges hatalom egy fegyveres konfliktus alatt elfog, majd közvetlenül azután bebörtönöz. A hogyanról és a mikéntől most ne ejtsünk szót, inkább arról, hogy a hadifoglyokat el kell látni, nem szabad megalázó, embertelen kínzásnak alávetni. De nem tiltja az egyezmény, hogy a fogva tartó állam részére hasznos munkát végezzenek. Ezt tették a megyében lévő hadifoglyok is, amikor lehetőséget (de inkább parancsot) kaptak arra, hogy munkát végezzenek a gazdaságokban, a balatoni halászatban, vagy éppen a meginduló kórházépítkezéseknél Veszprémbe. Ez utóbbiról olvashatjuk, hogy 300 orosz hadifogoly július 28-án megkezdte a városi vízvezeték kiépítését (csőágy kiásása) a tüzérbarakkoktól az épülő jutasi úti új kórházig.

Július vége mi másról is szólna a városban, mint arról: megújult a városháza. Igen, elkészültek az Óvári utcai homlokzattal, elkészült a Winter cég kirakata, de megújult a városháza belseje is. Volt egy másik évforduló: egy éve tört ki a háború. Egy éve, hogy katonáink távol vannak, nem érkeztek haza a falevelek lehullásáig. A

háború közeledő befejezéséről még nem írtak a lapok, de írtak győzelmekről, hősi-es kitartásról, nagyszerű haditettekről és katonáink hősiességéről. És írtak az élelmi-szerhiányról, a korlátozásokról, a sok nehézségről, az üres piacokról – és írtak a vadon élő főzeléknövényekről. A Veszprémi Hírlap külön oldalt szentelt annak, hogy bemutassa a Veszprémben és környékén élő és ehető növényeket, mint pl. csalán, a közönséges cicfark, a libatop, a kerti paréj, a tyúkhúr, a pongyola pitypang és még sorolhatnám, illetve sorolta is a lap újságírója.⁵⁶

Augusztus 11-én tartotta Veszprém város képviselő-testülete a nyári rendes közgyűlést immár a megújított városházán, az újjáalakított nagyteremben. Komjáthy polgármester a megnyitóját ezzel kezdte: „*Óhajtom – úgymond – hogy a legnagyobbodott teremben legnagyobbodott ambícióval törekedjünk a város közjavanak előmozdítására.*”⁵⁷ Első előterjesztése összefüggött az épülő jutasi úti kórházzal: köszönetet és elismerést szavazott meg a közgyűlés dr. Zuber György ezredorvosnak, hogy a katonai kórház építésének tervezésekor a város érdekeit előbbre helyezte a katonai érdekeknél. Hasonló egyetértéssel szavazta meg Óvári Ferenc indítványát is: elismerés a polgármesternek a kórház építése ügyében kifejtett tevékenységéért. Vita csak a közéletmezés ügyében volt, de végül arra is pontot tettek: a város önállóan szerzi be a gabona- és élelmiszerszükségletet, amit aztán a város lakosainak fog árulni kedvezményes áron.

Augusztus 18-án a város lakossága ágyúdörgésre ébredt. 21 ágyúlövessel vette kezdetét Ferenc József 85. születésnapjára városi ünnepsége. Az ágyúdörgés után egy katonai menet járta be a város utcáit dob- és kürtszó mellett, majd a Búzapiacon gyülekeztek, ahol az újoncok tettek esküt a születésnapos legfelsőbb hadúrra.

Az ilyen ’emelkedett érzületű’ hírek mellett olvasható volt a korabeli ’kék fény’-hírek is: vagyonszerzés miatt Hajós János meglövi, majd agyonüti friss apósát: életfogytiglant kap. Halálos késszúrás lett a vége a veszekedésnek Lendvai Imre cigányprímás és a bandából kivált, magát önállósító Punczi Feri bandája között. A Puncziék a jeruzsálemhegyi Rothauser vendéglőnél állapodtak meg, de közben találkoztak a Kupa utcában Lendvai Imrével, ahol megtörtént „... a szerencsétlenség, amely Lendvai Imre halálát okozta. Lendvain a vizsgálat hétrendbeli késszúrással származó sebet constatált...”⁵⁸ Punczi Feri és Punczi Imre beismerte tettét, de azzal védekeztek, hogy önvédelemből tették. Emiatt felmentették őket.

Megjöttek a színészek! – adta hírül az újság, amikor a győri színtársulat vendégjátékra érkezett városunkba. Az előadásokat szombaton, augusztus 29-én kezdik, és öt héten át tartózkodnak a Nemzeti Színházunkban. Az előadások között van operett és van prózai darab is. Kisebbségi tudósítás, hogy Kecskeméthy Margit zenetanárnő szeptember 1-én megkezdte a zenetanítást, amiben szerepel a zeneakadémiai előkészítő is. Tanítás a Virág utca 6. szám alatt. A kulturális hírek mellett egy témájában ugyancsak eltérő hír: a város iparvágányt épít ki a honvédlaktanyai megállótól a vilamos telephez.

A magyar honvédek dicsőségét kívánja bemutatni a vármegyei lap, amikor közli a június hónapi 'kitüntetésesőt'. Itt most nem részletezve, de a 6580 vitézségi éremből 114 arany (ebből 47 a honvédeké), I. osztályú ezüst 1092 (honvédeké 251), II. osztályú ezüst 2776 (honvédeké 1003) és 2598 bronz (ebből honvédeké 426) volt.

Mint minden évben szeptember elseje az iskolai tanévkezdés napja. A háború megakasztotta a tanintézetek fejlődését, a teljes tananyag leadását. Az iskolákat lefoglalták hadicélokra, bevonultak a tanítók és a növendékek közül többen. A veszprémi tanintézetek közül leginkább a katolikus elemi fiúiskolák és a városi iparos tanonciskola érezte a háború súlyát. Ez utóbbinál az oktatás csak az esti órákban történhetett 6–8 óráig, a tanításra 4 hónapot lehetett csak tervezni. A korábbi évben jelentkezett 292 tanulóval szemben 1915-ben maradt 169 tanuló. A kimaradt tanulók egy része belépett a hadseregbe. Az, hogy az iparos tanonciskola ennek ellenére minőségi oktatást tudott folytatni, Groff József iskolaigazgató érdeme is.⁵⁹ Egyébként a beiratkozás az 1915/16-os tanévre az Óvári utcai Iparostanonc, illetve a Kopácsi iskolába az Iskola utcában lehet.

A korábbi elhatározásoknak megfelelően a város polgármestere megkezdte a közvetlen gabonavásárlások előkészítését. Az ajánlatkéréseire azonban nem választak, így más módszerhez folyamodott: megegyezett a Hungária Bankkal. A szerződés kötést személyesen intézte Budapesten, amely eredményéért a tanács ismét elismerést szavazott meg Komjáthy Lászlónak.

Mint ahogy elismerést szavazott meg a közönség dr. Patek Béla győri színtársulatának. A rövid színházi kritikával megírt tudósításban olvasható: „*Remekbe készült, pompás színházunk kapui megnyíltak. Majdnem 2 évi, a háború okozta szünet után vonult be dr. Patek Béla győri színtársulata, hogy zengő magyar szóval, csengő magyar dallal hozzon némi enyhülést...*”⁶⁰ Látható, hogy a társulat még nem csiszolódott egybe, a zenekar is most szervezkedett – olvasható a lapban –, és a változatos műsor nagy terheket jelent színésznőknek és színészeknek egyaránt. Például szeptember 4-től a következő hét péntekéig 6 különböző darabot – operett és dráma – adott elő. Közöttük voltak olyanok is, melyeket a lap kritikusa „Nem lányoknak való” darabnak minősített, mint a '*Papa kedvence*' és a '*Jó éjt muki*' című darabokat. Ezért úgy döntött, hogy ha lányok nem nézhetik meg, akkor nem nézhetik meg az asszonyok sem! – ezért kritikát sem közölt róluk. De – jegyzi meg rezignáltan – „*A sikamlós helyzetekben felette gazdag, raffináltan összebonyolított darab ötletein pompásan mulatott a közönség, amelynek – hiába, ezek a darabok is kellenek!*”⁶¹

A háború már egy éve tart. Egyre többen kerültek haza „csonkán, bénán, munkaképtelenül és betegen”. Végre győzött a magyar kormány álláspontja! – adta hírül a Veszprémi Hírlap. S, hogy miért az öröm? Mert „*A háború rokkantjainak ellátását, a róluk való gondoskodást is közös ügynek akarták minősíteni a Lajtán túl.*”⁶² Magyarországon létrehoztak egy országos intézményt: a m. kir. Rokkantügyi

Hivatalt, mert minden népnek kötelessége, hogy maga gondoskodjon azokról, akik az ő védelmében szenvedtek fogyatkozást. Ennek szellemében Győrött már fel is állítottak egy rokkant katonákat kiképző intézményt, ahol 120–150 fő képzését tudják megkezdeni.

Veszprémben szeptember hónapban a lakosság nem kapta meg a teljes kiutalt lisztmennyiséget, de nem volt kapható elegendő mennyiségben zsemle és kenyér sem. Majd egy ismerős vélemény: „Az 'utca' s a sörházi kritika felelőtlen vezérei természetesen mint a bokrot, szidták a várost, a hatósági lisztellátást, s a dühös kifakadások mint a tó partján a szúnyogok, sűrű rajokban röpködtek szerteszét.”⁶³ A tudósító is csodálkozott, mert – mint írja – ugyan az országban sok panasz van a miatt, hogy nincs elegendő liszt, de Veszprémben Komjáthy László és a tanács eddig „... sok meglepő ügyességgel és előrelátással pározták ki ...” a nehézségeket. De mégis mi lehet a hiány oka? Nos, elsősorban a vasúti vagonok hiánya. Például Várpalotán vár 120 mázsa búza elszállításra, mint ahogy vagonhiány gátolja a szállítást Ajkáról, ahol 7 vagon várja a sorsát. De a legnagyobb ok maga a lakosság. Amikor Komjáthy falragaszok útján közölte, hogy aki igénybe akarja venni a hatósági lisztellátást, jelezze a polgármesteri hivatalba. Az eredmény: a város 16 000 lakosa közül csupán 424 jelentkezett. Így igencsak meglepődött a városi tanács, amikor a 400 család helyett hirtelen 2400 család bukkant fel. Persze a város – ismerve az emberek hanyagságát, nemtörődömségét – a dupláját rendelte meg a leadott igényeknek, de így is időbe telik, míg pótolják a hiányt. Természetesen a polgármester Csete Antallal együtt sürgősen megszerezte az engedélyt arra, hogy három megyében vásárolhassanak búzát. „A közönség pedig vonja szűkebbre a kritika könnyen és gyorsan nekiereszthető fujtatóját, s mielőtt ítéletét megalkotná, nézzen a dolgok mélyére.”⁶⁴ – így a tudósító. És milyen igaza van – már akkor is. Végül szeptember végére a szükséges gabonát megszerezték, a veszteglő gabona-vagonok is megérkeztek, azonban a molnárok a segéderő hiánya miatt nem győzik az őrlést. A város kérelemmel fordult a katonasághoz, hogy adjanak segítséget. Egyébként a város heti lisztszükséglete: 100 mázsa nullás és főző-, valamint 150 mázsa kenyérliszt.

A 'lisztmizéria' mellett egy pozitív kicsengésű hír: Veszprém város 1914. évi számadása – szemben a többi város deficitcsúszásához – pozitív egyenleggel, 26 062 korona többlettel zárt. „Hangosan beszélő jele ez annak a szakavatott lelkiismeretes és előrelátó gazdálkodásnak, a mely Veszprém város háztartását az utóbbi években mindenki közmegelegedésére jellemzi.”⁶⁵ Kell ennél nagyobb dicséret így háborús időben?

A polgármester következő 'ideája': városi sertéshizlaló létesítése. Erre a zsír és a sertéshús árának hihetetlen emelkedése indította. Tervei szerint a város vásárolna 1000 disznót, és 6 hónap hizlalási időt számolva nevelné azokat, majd eladná a városi henteseknek kimérésre. Természetesen maximalizálná a zsír és a hús eladási árát.

**Katona felszerelések
és fehérneműek legolcsóbban
ROSENBERG MÓR
divatáruházában kaphatók.**

Az ellátmányból a lakosságon kívül – 25%-át – a helyben állomásozó katonaságnak adná, hogy ezzel is segítse a háziezredeit. Egy másik elképzelése szerint nem csak sertéshizlaldát venne a város, hanem szarvasmarha hizlalót is építene, majd a kimérést Oblatt Rudolf mézszáros végezné a város által megállapított áron. Mintha csak érezte volna Komjáthy, hogy egyhamar nem ér véget a háború.

Jöttek a rendőrségi hírek is: büntetni kellett a piacon a drágábban árusított tojás és csirke miatt, büntetést fizetett egy szekerező, mert nem volt fenn a kocsin a jelzőtáblája, egy lakost pedig azért, mert nem szállította el a trágyát az udvarából. Trágyával kapcsolatos egy árlejtési hirdetés is, mégpedig: „*A 7. honvéd tábori ágyúszerezred pótütege Veszprém helyőrségi állomáson elhelyezett lóállománya után felgyűlemlett trágya értékesítése végett ...*” Ebből megtudjuk, hogy az ajánlatot egy ló után megállapított havi összeggel kell számolni, és a szerződő fél saját költségén köteles a „*... trágyát kifuvároztatni a lóállomány elhelyezési körleteiből.*”⁶⁶ Higgyük el: sok jelentkező volt.

A város életének egyik neuralgikus pontja lett a piac és a piaci viszonyok. Szigor legyen a piacon! – követelték a vásárlók. Legyen elérhető áru a megszabott maximált árakon! – kérték a lakosok. Hagyják a piacot úgy működni, ahogy azt a kereslet-kínálat törvényei megszabják! – zúgolódtak a kereskedők, a kofák. A város hol szigorította a piaci rendeleteit és maximalizálta az árakat, hol felfüggesztette, mert a város piactól távolabbi utcáiban zugárusítás folyt. Mert hiába határozta meg a város vezetése a piaci árakat, nem volt joga a készletek lefoglalására, vagyis rekvirálásra. Így az árbefagyasztással csak azt érte el, hogy a piacról eltűntek az árucikkek. A lakosság is belátta, hogy a hatósági árszabás nem orvosolja a drágaságot, majd a tanács felfüggesztette az ármegállapításokat és csak néhány élelmi cikkre állapított meg maximális árakat. A döntés helyességét majd az idő igazolja – vélte Komjáthy

László. Az első hét után biztató volt, hogy ugyan magasabb árakon keltek el a portékák, viszont az utóbbi hetekben sok ritkán látott étel, árucikk került a piacra.

A harctérről kapott, vagy a piaci hírek mellett októberi hangulatjavító tájékoztatás: a város gyalogjárót csináltat a Horgos utca nyugati házsora elé. Így már nem csak kocsi-, hanem gyalogosközlekedésre is alkalmas lesz! Sáros időben is. Így októberben valljuk be, tényleg javítja a hangulatot. De említsük meg – katonáknál a háborús időben 'természetes' – a városi civilek magas kitüntetését is: Ő Felsege a hadi forgalom terén teljesített szolgálataiért Rhé Gyula jutasi MÁV állomásfőnöknek az 'arany érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján' adományozta.

A város október 13-án, szerdán rendes közgyűlésén tárgyalta a zárszámadást és a költségvetést. Jó hír volt, hogy a város az 1914. évet hiány nélkül zárta, rossz hír volt viszont az, hogy az 1916. évre maradt az 55%-os pótdadó. Talán ez utóbbi rossz hírt tompította, hogy a tanács azonnal végrehajtandó határozatot fogadott el: városi marha- és sertéshizlaló telepet állít föl. Átvette Dukovits Károly sertéshizlalóját, de megbízta annak vezetésével. Vasárnap már meg is kezdték a hús kimérést a város által megállapított áron a Kossuth Lajos utcában, az evangélikus templommal szemben, a volt Gósy-féle üzlethelyiségben. Persze a vásárolható mennyiséget korlátozták, ami heti 2 kg lehetett.

A közgyűlésen Komjáthy László egy „nagyon kedves indítványt” terjesztett a képviselők elé: „... a harctéren vitézkedő képviselőket óhajtotta a város meleg, őszinte üdvözlésével s elismerésével felkeresni.”⁶⁷ A képviselők megszavazták azzal a kiegészítéssel, hogy 'jusson az üdvözlésből' a nem képviselő, de veszprémi polgároknak is. Fa- és 'vizeskérdés' is terítéken volt: a város, hogy a fahiányon segítsen, érdekében új vágást nyitott. Ez ugyan nem hoz teljes megoldást, de legalább enyhíteni tudja a krónikus fahiányt. Persze nem mindegy, hogy milyen fáról van szó. A katonai vezetés ugyanis igényt tart a gyümölcsfákra (dió, cseresznye, körte, alma, szilva) ha a törzse legalább 2 méteres, és átmérője 28 cm. Ezek ugyanis a fegyvergyak faragásához kellene. Az egyik 'vizeskérdés': nem fejlesztik tovább a csőhálózatot, mivel a vízvezetéki alap kiürült, így a lakossági kéréseket sem tudják fogadni. A másik: a vízdíjak fizetésénél – hasonlóan a villanydíj fizetéshez – új módszert vezetnek be. A továbbiakban a fizetendő vízdíjat tizenkét részletre osztják és azt havonta kell megfizetni a fogyasztóknak. Mint látható, nincs új a nap alatt.

1915-ben megkezdődött a harangok behívása is. Ugyan nem rekvirálás formájában, mint inkább felajánlással. Már korábban elindult a fémbegyűjtés, az 'aranyat vasért' mozgalom, de harangok eddig nem kerültek sorra. A három városi köztemető harangjait – ami összesen hat darab – a tanács a hadsereg rendelkezésére bocsátja.⁶⁸ – szolt az indítvány. Talán látták: úgyszem maradhatnak helyükön.

Ísmét a piac – mint annyiszor ez kerül a hírek középpontjába. Nem véletlen. A maximalizált piaci árakat a tanács eltörölte, így azt gondolta a nagyérdemű egy



része, hogy az árak az egekbe szöknek. Nos, nem így történt. Az igaz, hogy megemelkedtek a csirke-, kacs- és a tojásárak, de legalább volt megfelelő kínálat. Sokan kerestek kukoricát, hogy házaiknál haszonállatokat neveljenek, de nem lehetett kapni. Nagyobb élelmiszer mennyiséget a város közvetítők és kereskedők útján próbált becsalogatni, még annak árán is, hogy jutalomba részesíti azokat, akik hajlandóak erre. Volt is jelentkező gazda Mezőszentgyörgyről, Lepsényből, akik csak fedett helyiségeket kértek terményeik számára. Úgy tűnt, hogy a város hajlandó átengedni a régi tűzoltóraktárt a várfeljárónál, ami megfelel árusító és raktározási helynek is. Kinőhet belőle egy árucarnok is, vagy a gazdák boltja – írja reménykedve a tudósító –, mint az más városokban már megvalósult.

Városunk polgármestere egy újabb élelmiszerfronton próbál sikert elérni – könnyítve ezzel a város lakosságán: Tejközpontot tervez létesíteni a városban. Erre a krónikus tejhiány készítette, dacára annak, hogy a megegyezés szerint a káptalan és a püspökség tehenészete egész készletét a városnak adja el. A hiányt inkább az okozza, hogy a város lakosai kijárnak a közeli gazdaságokba, magánházakba és ott vásárolnak tejterméket. Ez pedig azt eredményezi, hogy nem kerül elegendő mennyiség a piacra. A polgármester terve szerint a megyebeli uradalmakkal közösen létesítenék a tejközpontot, helyiséget és tőkét a város adná. Az árusítás a város által megállapított áron történhetne. Központi ellátással kezelné továbbá a burgonyaellátás hiányát, valamint – erre már tett is lépéseket Komjáthy László – a csöveskukorica beszerzését.

Általában nem volt szokásban, de a rendkívül magas harctéri halálozás nem is tette lehetővé, hogy az elesettek neveit – még ha veszprémiek is voltak – a lapok hasábjain közöljék. Kivételek persze voltak, mint gróf Esterházy Pál huszárszázados, vagy Veszprém háziezredének, a 31. honvéd gyalogezred korábbi parancsnokának, Weeber Edének eleste. Halálakor, október 24-én már a 81. honvéd gyalogdandár parancsnoka.⁶⁹ Temetése az opcinai temetőben október 25-én volt.

És ismét a katonakórházból. A lap újságírója megjegyzi: A második karácsony! Ki hitte volna a múlt évben, hogy a jövő karácsony a kórházban vagy a harctéren találja katonáinkat. Veszprém lakossága sokat adakozott a kórház javára, úgy tűnik, hogy a források kimerültek. Ezért a lábadozó katonák használati tárgyakat készítenek, amit árulnak és a befolyt összegben karácsonyi ajándékokat vesznek. Például a fonott kosarakat novembertől a Rákóczi tér és a Virág Benedek utca sarkán lévő üzletben fogják árulni. A kosarak készítéséhez az eszközöket Óvári Ferenc ingyen biztosította. Az (f.e.) monogramú szerző igen csak bizakodó: „*A jelek arra mutatnak, hogy ez az utolsó karácsony, mikor a sebesültekről gondoskodni kell. Ellenségeink leverve, pozdorjává zúzva hevernek, még mozognak, ezen mozgás azonban már csak annyi erői kölcsönöz nekik, hogy még egyszer felemelkedhessenek, talpra már nem állhatnak, csak térdre és úgy könyörögjék a mindenkinek üdvöt hozó békét, melyet – Vilmos császár szavai szerint – mi fogunk diktálni, de a szuronyok hegyével.*”⁷⁰ Nos, az optimizmusa kincstári.

Október vége, november első napja a temetőkről a halottak napjáról szolt. „*54 sír domborodik egymás mellett az alsóvárosi temető nyugati oldalán.*”⁷¹ – olvasható a lapban. A feldíszített és kivilágított sírok előtt a katonaság állt sorfalat. Megjelent Veszprém város lakossága, élén dr. Komjáthy László polgármesterrel, aki beszédet mondott az egybegyűlt ünneplő lakosságnak és a katonakórház megjelent betegeinek.

A tél kezdetekor egy újabb megoldásra váró feladat: a szegények – elsősorban özvegyek és hadiárvak – segítése. Komjáthy László széleskörű akciót indított. Először a tanáccsal együttműködve a segélyezés módozatait állapították meg. Megállapodtak, hogy a segélyezés indításához a városi képviselők a segélyre szorultakat fogják kerületenként összeírni. Az adatok alapján szintén a kerületekben bizottsági üléseken vitatják meg a segélyezettek körét, amit felterjesztenek a tanácshoz. Kerületi elnökök: „*I. Kránitz Kálmán püspök, II. dr. Óvári Ferenc OGY képviselő, III. Reé Jenő a veszprémi munkapárt elnöke, IV. Gubicza Lajos tanító, V. Perényi Antal igazgató, VI. Schreiner János káptalani jószágkormányzó.*”⁷² Döntés született arról is, hogy csak természetbeni segélyt utalnak: tüzelőanyagot, ruhát és élelmet, de pénzt nem.

A következő héten a már elindított szegények segítése mozgalomnak egy új elemét ismertette a városi hatóság a *‘szegény ember fája és cipője’* elnevezéssel. Ennek

is kezdeményezője a polgármester, Komjáthy László volt. Ebben szintén fontos szerepe van a kerületi elnököknek és a bizottságoknak. Ez utóbbiba bevásztották a lakosság virilistáit is, akikre elsősorban a gyűjtések megszervezésében számítanak. Ennek haszna is volt, mert például Óvári Ferenc egymaga több, mint 900 koronát gyűjtött.

De nem csak a gyűjtésben jeleskedtek a város virilistái. November végén nagy szabású művészeti rendezet a veszprémi színházban a 31. veszprémi honvéd gyalogezred özvegyeinek és hadiárvaik javára. A leírás szerint a színház zsúfolásig megtelt, a fellépők műkedvelő művészek voltak. Az est tiszta bevétele 4275 korona volt. Olvasva a legtöbbet adakozók neveit, a város előkelőségei – élén a püspökkel és a káptalannal – igazán kitettek magukért. De az egész évi adakozásokat vizsgálva elmondható róluk: rendkívül sokat adományoztak akár pénzben, akár terményekben.

Talán nem véletlen, hogy november előrehaladtával a katonáink ellátására indított adományozási felhívások elsősorban a téli ruházatra vonatkozott. Mert hiába volt olvasható az a hivatalos jelentésekben, hogy katonáink el vannak látva megfelelő téli ruházattal, mindenki érezte (és tudta), hogy az nem elég. Veszprémben lehet, hogy megfelelő volt, de kint a Kárpátokban, a lövészárokokban kevés az egy jégeralsó. Oda több, melegebb ruha kell.

Év végére már bevezették a gabona rekvirálást, az már természetes volt, hogy a lovakat szigorúan nyilvántartásba vették, de év végén megkezdődött a hadvezetőség részére szükséges szánok – a gyerekek bánatára – összeírása is. Az összeírandók körébe beleszámítják a személy és teherszállító, valamint a kéziszánokat és a ródlikat is.

A háború okozta általános élelmiszerdrágaság a városok lakosságát érintette leg súlyosabban! – állapította meg egy decemberi írásában a Veszprémi Hírlap tárcaírója. De ezek között is elsősorban azokat, akiknek a havi javadalmozása állandó, mint például a városi tisztviselők, és a 'más értelmiségi osztályhoz tartozó egyének'. Írásában sorra veszi a tett intézkedéseket: az árak maximalizálása, ami nem hozott eredményt a drágaság fékezésében, inkább élelmiszerhiányt generált. A piacok szigorú ellenőrzése szintén csak áruhiányt okozott. De oka a drágaságnak maga a fogyasztó is, hiszen türelmetlenségével felveri az árakat. De a legfőbb 'gonosz' az üzérkedő közvetítő kereskedő. Mindezek letörésére a javaslata: a város értelmiségi fogyasztói alakítsanak szövetséget, hogy a terményeket közvetlenül a gazdáktól tudják beszerezni. Ebben élénjár a város polgármestere, aki már felállította a városi húsüzemet, de remény van arra is, hogy tavasszal már a Séd mellett kertészeti telepet fog létesíteni, illetve beállít egy csibekeltető- és nevelő telepet is.⁷³

És ismét egy hír dr. Komjáthy Lászlóval kapcsolatban, aki egy jelentést terjesztett a városi tanács elé, amelyben részletesen indokolja a villamostelep átvételét, illetve javaslatot tesz 'a villamos mű házi kezelésbe vétele' folyamatára, majd annak

működtetésére is. Leszögezte, hogy a városi üzem semmivel sem különbözik az ilyesfajta kereskedelmi üzemtől, kivéve, hogy a város előnyére és javára dolgozik. Létre kell hozni egy szervezetet, ami a villamosmű működésénél rendelkezik, intézkedik és felelősséggel tartozik. Majd kijelenti: „*Nézetem szerint célszerű lenne ezen megalakítandó igazgató szerv hatásköréhez a vízvezeték is utalni, mert a kettő között okvetlenül a kapcsolat be fog állani. [...] célszerűnek javasolnám, ha a közgyűlés megalakítaná Veszprém város vízvezetéki és elektromos üzemének igazgatóságát.*”⁷⁴ Az igazgatóság 11 tagból állna, elnöke a polgármester, az ügyvezető igazgató a város főmérnöke. Komjáthy véleménye szerint, ha kellő számú fogyasztót sikerül toborozni, virágzásnak indul a városi telep, fokozatosan jobb lesz a közvilágítás, és a város jövedelmét szaporítja.

Az előző hónapban hangzott el egy javaslat, hogy a köztisztviselők a drágaság ellenében alapítsanak gazdasági szövetkezetet, illetve egyesületet, hogy közvetítsenek a termelők és a fogyasztók között, érdekeiket összekapcsolja. Az alapító közgyűlésre november 29-én került sor, ahol tisztázták az alapelveket és kimondták a „Veszprémi Köztisztviselők Egyesület” megalakítását. Dr. Komjáthy László ugyan nem tartotta alkalmasnak az időpontot a megalakulásra, de természetesen támogatja annak létrehozását. A vitában elhangzott, hogy egyedül a tisztviselői kar volt kitéve a „... több oldalú kizsákmányolásnak. Frontot csinált ellene mindenki, aki csak eladásra dolgozott.”⁷⁵

Rövid határidővel sikerült a városi hatóság által indított jótékonyági mozgalomnak eredményt elérni. A szegény ember fája és cipője mozgalom bizottsági elnökei november 27-én már döntöttek a segélyezési alapelvekről is: az összeírt családok közül – számuk mintegy 600 – akik fát kértek, fél-fél kocsi fát kapnak. Cipőt a 6–12 éves iskolás fiúk és lányok kapnak. A kiosztandó fa és cipő értéke 12 000 korona (250 kocsi fa és 300 pár gyerekcipő), amiből csak a képviselők gyűjtöttek 4 000 koronát. Ezen kívül a polgármester kiutal a szegényházból hatvan ebédet, és több leánynak ruhaszövetet. A cipőket a helybeli iparosok készítik, illetve a veszprémi állomásparancsnokot kéri meg, hogy engedjen át a bent lévő katonák közül cipészeket. „*Városunkban sok szegénynek lesz kedves karácsonya s elmondhatjuk, hogy kevés város juttat ekkora segélyt szegényeinek.*”⁷⁶ – fejezi be írását a lap tudósítója.

A tanács a háborús időben is foglalkozik utcarendezéssel – olvashatjuk. Egyrészt az új honvédkaszárnyától a Zuschmann-féle vendéglőig csatorna épül. Az állomásparancsnokság adott katonákat a csatornázások elkészítéséhez, a város pedig a cementcsövet és a szükséges anyagokat, de a munka fejében a honvédlaktanyát mentesítette a csatornájáruclék alól. Ezzel együtt rendezték a Szent Margit híd környékét csatornázással és utcafeltöltéssel. Tervezik a csatornázást a Jeruzsálem-hegyen, a Cserhátan, és rendezik a Giricses-dombot, befödteve azt a várost csúfító, szennyes árkot, mely a Kerekeskút utca szennyvizét a Malom utca árkába vezeti,

amihez kapcsolta a Galamb és a Pacsirta utcákat is. A Thököly utca új kanálisa pedig a Buhim utcaihoz csatlakozik.

December 10-én rendelet jelent meg, amely megtiltja a búza, rozs, árpa és ezek keverékeiből a zsemle, kifli és más hasonló apró péksütemény készítését. Aki megszegi a tilalmat, annak büntetése igen szigorú: két hónapi elzárás és 600 korona pénzbírság. Cukrászsütemény készíthető, de csak akkor, ha a liszt mennyisége nem éri el az egész mennyiség 50%-át.

December 11-én a hetes ágyúszred pótütegének tisztikara itthon a veszprémi Nemzeti Színházban művésztélyt rendezett az ezred árváinak megsegítésére és aratott megérdemelt sikert, a fronton viszont az ezred kapott dicséretet az oroszok október 18-iki ellentámadása elhárításáért. A hadseregpárancsnok a következő közleményt adta ki: „*A [...] hadtest vitéz csapatai ma az oroszoknak erős támadásait a legnagyobb kitarással visszavetették. A 20. h. gy. e. támogatva a 7. honv. tábori ágyúszred 1-ső és 4-ik ütege által, az ellenséget kéztusában legyőzte.*”⁷⁷ De vissza a művésztelre, amelynek védnökei voltak: Hornig Károly megyéspüspök, Kárász Ernő altábornagy a honvédség tüzérségi felügyelője, Schultheisz Emil altábornagy, honvéd kerületi parancsnok, Kránitz Kálmán felszentelt püspök, Rédey Gyula nagyprépost, Hunkár Dénes főispán, dr. Komjáthy László polgármester és még sokan mások. A tisztikar a helyi szereplők mellé fővárosi művészek egész sorát nyerte meg. Az egyes számokat Merkler Károly tüzérhadnagy jelentette be, a „... *szünet alatt pedig a nagy népszerűsége jutott katona cigányprimás, Pepita játszott zenekarával.*”⁷⁸

Közeledve az év végéhez, de inkább a karácsonyi ünnepekhez, egyre több felhívást jelentetnek meg a városi hatóságok, polgári egyesületek, melyben adakozásra buzdítják a város lakosságát. Gyűjtést szerveznek a kórházakban lábadozó katonák karácsonyfájára, az árvák és özvegyek javára, a gyermekmenhely megsegítésére. A város lakossága sokat adakozott, jelentős összeggel és egyéb adománnyal segítette a rászorulókat. Kiemelkedő a város tehetős polgárainak, a püspökségnek és a káptalannak a bőkezűsége. Talán ez a jótékony hozzáállás is segítette a város szegényeit abban, hogy nagyobb gond nélkül átvészelték a háború eddigi másfél évét.

A sötét harctéri események olvasását, a helyi élelmezés nehézségeinek taglalását oldotta egy Eilgut írói álnevű tárcaíró (Gutheil Jenő kanonok) ‘Veszprémi levele’. Ismerkedni szeretne itt Veszprémben, de „*A társaskörök élete tengődés, a kávéházat – mint tudod – nem nagyon szeretem, vizitekkel pedig nem sokra megy az ember. Fogva tart mindenkít a háború ezer aggsága s ahol érzékenyebben nincsenek is érdekelve, az ilyen családban is szívesen látnának mondjuk – egy zsák lisztet, mint egy új ismerőst.*” A város fekvése csak akkor előnyös, ha az a cél, hogy az ostromló ellenség háromszor törje ki a nyakát, mire a várkapuhoz ér. Csupa hegy-völgy,

csúszik is a város apraja nagyja, ha beköszönt a tél – na nem a szánkón, hanem a hátán. A veszprémiek nem engedték magukhoz közel a vasutat – bizonyára félték a balesetektől. De más ok is lehet, főleg az gyanús, „... ha megfigyeljük azt a kis vicinálist, amelyik újabb időben a fővonlról kiindulva kiköt Veszprémben. Mindig hátat fordítva jön a kis hamis: itt valami nagy fasé lehet.”⁷⁹ Nem érti a levélíró, hogy mivel érik el azt a veszprémiek: a város sziklára épült, az országút már száraz, porzik, a városban viszont bokáig lehet járni a sárban. De ne keressük a kákán is a csomót. Főleg mert a káka ezekben az ínséges időkben kitűnő szőlőkötöző anyag. Raffia nincs az országban, egyéb kötöző anyag méregdrága: marad a tavi káka, amit siessenek is a gazdák időben begyűjteni, ha jó termést szeretnének jövőre.⁸⁰

Nagy terjedelemben számoltak be a városi lapok a sebesültek karácsonyáról. A lábadozóban – a Főgimnázium dísztermében – a 31. gyalogezred osztagparancsnoka, Krinner Lajos köszöntötte a katonákat. A katonakórházban jelen volt Véghely Kálmán alispán, Komjáthy polgármester, beszédet Rédey Gyula mondott. A városi kórházban Kránitz Kálmán köszöntötte a sebesülteket, ahol már Komjáthy László is beszédet mondott, kiemelve az igazgató és az ápolónők érdemeit. Este a zsúfolt Szemináriumban fejeződött be a karácsonyi köszöntő, ahol fellépett a Dalárda is.⁸¹

December 29-én – gyakorlatilag az 1915-ös év lezárásaként – közgyűlést tartott Veszprém város tanácsa. A napirendi pont: a villamostelep házi kezelésbe vétele, a működési szabályzat elfogadása. Döntöttek arról is, hogy a vízmű nem lesz kapcsolatban a villamos teleppel.

Az ülés elején Komjáthy polgármester megemlékezett a harctéren elesett Weeber Ede ezredesről, majd Vaszary Béláról, a felsőkereskedelmi iskola igazgatójáról. Üdvözölték dr. Óvári Ferenc és feleségének 10 000 koronás alapítványát, amit a hadiárvak javára tett. Kimondták, hogy a járványkórháznak a régi helyéről más, alkalmasabb helyre kell költöznie, továbbá hozzájárult a kötött- és szövöttiparágó gyár bővítéséhez is. Este 8 órakor zárta be a polgármester a közgyűlést, boldogabb új évet kívánva a közgyűlési tagoknak.

Vajon katonáink, jelesül a háziezredeink katonái milyen karácsonyban volt részük?

A hetes tüzérek ütegnaplójában olvasható, hogy az 1915. év utolsó hónapjaiban szünetelt az ellenséges gyalogság erősebb harca, így a tüzéreké is. A fő munka a löveg- és a mozdonyállás előkészítése és berendezése volt. Ehhez aránytalanul sok munka kellett, amit az erősen átázott talaj csak nehezített. A földfelszíni építmények már megfelelőek voltak, kiegészítve rögtönzött csatornázással. Farönkökből készült istállókkal sikerült a lovaknak is megfelelő szállást építeni. Az állandó állásváltás és a nagyobb harcok hiánya lehetővé tette a háború elejétől kezdve, illetve a harctéren

egy évnél hosszabb időt töltő állomány szabadságolását is. Sikerült megfelelő fűrdőházat is építeni, az otthonról kapott téli ruházat megkönnyítette a téli hideg elviselését. „Így aztán őszinte bizakodással állt együtt a közös nagy karácsonyfa alatt az üteg tiszti kara és legénysége, bízva annak teljesültségében, amiért együtt fohászkodtunk: Ellenségeink leverése után dicsőséges békében.”⁸²

A 31. veszprémi honvéd gyalogezred szintén állásépítéssel, kiegészítéssel foglalkozott. Számukra kiemelkedő esemény volt József Ferdinánd látogatása december 15-én és 16-án, amikor megtekintette a Csekme zászlóalját. A karácsonyi ünnepeket az oroszok nem zavarták. „A földalatti nagy fődözékekben felgyúltak a karácsonyfa gyertyái, buzgó fohász után szétosztották a szeretetadományokat.”⁸³ 1915 végére az ezred 3125 km gyalogolt, 399 napon keresztül állt ellenséges tűzben. A dunajeci védőállásoktól a gorlicei áttörés után 1915 végén karpilowkai szakaszon építette védőállásait. „Erőt gyűjtött az elkövetkezendő, mind inkább bizonytalan tartamú hadjárat idejére.”⁸⁴

És a háborúból még hátra van három év.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az 1915. év városi és megyei újságok, folyóiratok jegyzetben szereplő lapszámai
 FÖLDESI 2010. = Földesi Ferenc: *Erős hit – erős akarat (A Jutasi Altisztképző története 1924–1944)*, (Veszprémi Szemle könyvek 3.) – Veszprém, 2010.
 FÖLDESI 2012. = Földesi Ferenc: *A „Sosemvolt” tüzérlaktanya ürügyén – Veszprém egyes múlt századi közállapotairól*, Veszprémi Szemle, 2012/1., 3–29. oldal
 FÖLDESI 2014. = Földesi Ferenc: *A Polgármester! Világégéstől a megerősödésig – korrajz dr. Komjáthy László polgármesterről*, Veszprémi Szemle, 2014/2., 17–47. oldal
 HERCZEGH 1936. = Herczegh Géza: *A M. Kir. Veszprémi 31. Honvéd Gyalogezred, a 31. 46. és a 79. honvéd menet zászlóaljak, valamint a 31/I. népfölkelő zászlóalj története*, – Cegléd, 1936. (Reprint kiadása 2014-ben jelent meg Veszprémben.)
 RAINER 2013. = Rainer Pál: *„Feri és Gyuri, a hősi halált halt szeretett két testvér” Harmincegyes honvédek (I. rész)*, Veszprémi Szemle, 2013/3., 96–105. oldal
 ZSIGMOND 1915. = A Veszprémvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület naptára az 1916-iki szökő évre, szerkeszti Zsigmond János egyesületi főjegyző, Veszprém, 1915.

JEGYZETEK

- ¹ Jövendölés az 1916-ik évre., ZSIGMOND 1915., 2. oldal
- ² A király újévi hadiparancsa a katonákhoz, Veszprémvármegye, 1915. január 3. 1. oldal
- ³ Vitéz simontornyai Schamschula Rezső nyugdíjas vezérezredes (1853–1931). Ifjan ő is a katonai pályát választotta, és az 1878-as hadjáratban Bosznia-Hercegovinában magas kitüntetést szerzett. Ezután Zilah, Debrecen és Szatmár következett – az I. világháború előtt már tábornok és dandárparancsnok Veszprémben. A világháborúban altábornagy és a 41. honvéd hadosztályt vezényli. A háború utolsó napján az olasz fronton a csapatszétválasztási tárgyalásokon az Antant

letartóztatja és hadifogolynak minősíti. A magyarországi kommün kitörése után az olasz kormány megkeresi, mint a legmagasabb rangú magyar hadifoglyot és felajánlják, hogy 40 ezer magyar hadifoglyot felfegyvereznek, ezek élén térjen haza, és verje le a bolsevizmust. Neve akkor felmerült az ország vezetőjeként is. Ő ezt azzal utasította el, hogy nem visel hadat hazája ellen! A Tanácsköztársaság leverése után hazatérhetett, megkapta a vezérezredesi rangot, és nyugdíjazták. Károly király hívei felkérték közreműködésre az uralkodó visszatéréséhez, de az idős katona ezt sem vállalta – visszavonult. A kormányzó kívánságára elvállalta a Veszprém megyei vitézi szék elnökségét, de rövid idő után erről is lemondott. Schamschula Rezső 1931-ben halt meg Budapesten, de a simontornyai temetőben temették el a szülei mellé. 1918 októberében kapott nemességet Károly királytól az általa kérelmezett simontornyai előnévvel. Ővé az egyik utolsó nemesi cím a magyar történelemben, s a családi emlékezet szerint – a vitézi címmel ellentétben – erre nagyon büszke volt. Forrás: Kiss Margit: Megemlékezés a Schamschula családról, Simontornyai Hírek, 2009. március.

- 4 HERCZEGH 1936., 126. oldal
- 5 Honvédelmi Minisztérium (a továbbiakban HM), Hadtörténeti Intézet és Levéltár (a továbbiakban: HL), II. 1000., A m. kir. 7. honvéd ágyúezred iratanyaga
- 6 Zugbordélyház, Veszprém megyei Újság, 1915. január 21., 4. és 1915. január 31., 3. oldal
- 7 Veszprém megyei Újság, 1915. január 17., 3. oldal
- 8 Veszprém r.t. város 1914. októberi közgyűlésén Óvári Ferenc napirend előtti felszólalásában felszólította a polgármestert: kérje a honvédelmi minisztert, hogy ne alakítsák át az Angolkisasszonyok zárdáját katonakórházzá. A város inkább ajánljon fel más középületeket a sebesültek elhelyezésére, így pl. a legényegylet épületét. Veszprém megyei Újság, 1914. október 18., 2. oldal
- 9 Barakk-kórház Veszprém-ben, Veszprémvármegye, 1915. január 3., 2. oldal
- 10 Hírek a katonakórházból, Veszprémvármegye, 1915. január 3., 2. oldal
- 11 Tüzéreink karácsonyestéje, Veszprémi Hírlap, 1915. január 3., 3. oldal
- 12 Levél az égbe, Veszprémi Hírlap, 1915. január 3., 4. oldal
- 13 A tanítók a háborúban, Veszprémi Hírlap, 1915. január 3., 6. oldal
- 14 Koritsánszky Ottó: Baráti megemlékezés – Boldizsár Andor halálára, Veszprémvármegye, 1915. január 10. 1–2. oldal.
- 15 Hírek a katonakórházból, Veszprémvármegye, 1915. január 10. 1–2. oldal
- 16 Az őrnagy bravúrja, Veszprémi Hírlap, 1915. január 10., 4–5. oldal
- 17 Kimutatás a veszprémi egyházmegyében hadsegélyző célokra az 1914. évben gyűjtött adományokról, Veszprémi Hírlap, 1915. évi 3. szám melléklete.
- 18 A mi hős vitézeink, Veszprémvármegye, 1915. január 24., 2. oldal
- 19 Az emlékműn lévő szöveg: „*Ma még piros élet, holnap fehér álom*” A teljes szöveg: *Vihar a levelet ide-oda fújja, / Szegény katonának forgandó a sorsa. / Ma még piros élet, holnap fehér álom, / Ne sajnáld a csókot tőlem, / gyönyörű virágom! / Csendes éj harmatja reszket a virágon, / Adj egy csókot kedves, gyönyörű virágom. / Adj egy csókot édes piros rózsaszálam, / Te vagy nekem a legszentebb ezen a világon!* A szöveget írta: Endrődi Sándor, zene: Dankó Pista.
- 20 A m. kir. 31. veszprémi honvéd gyalogezred veszteséglistája elektronikus formában olvasható az Eötvös Károly megyei könyvtár helytörténeti gyűjteményében is.
- 21 A mi honvéd tüzérégünk hőstette, Veszprémvármegye, 1915. január 24., 2. oldal
- 22 Városi közgyűlés, Veszprémvármegye, 1915. január 31., 1. oldal
- 23 Városi közgyűlés, Veszprémvármegye, 1915. február 14., 1. oldal
- 24 FÖLDESI 2012., 3–29. oldal
- 25 Sebesültek érkezése, Veszprémvármegye, 1915. február 21., 1. oldal
- 26 Ápolónő sincs fából, Veszprémi Hírlap, 1915. március 7., 5. oldal
- 27 A hadikenyér sütése, Veszprémi Hírlap, 1915. március 7., 6. oldal

- ²⁸ A veszprémi piac, Veszprémi Hírlap, 1915. március 21., 2. oldal
- ²⁹ Katonák mindennapi eledele, Veszprémi Hírlap, 1915. március 28., 5. oldal
- ³⁰ A kistrafik korlátozása, Veszprémi Hírlap, 1915. március 28., 5. oldal
- ³¹ Hősi halál, Veszprémi Hírlap, 1915. március 21., 4. oldal
- ³² Hős, akit a bátyja temetett el, Veszprémi Hírlap, 1915. május 9., 2. oldal
- ³³ Komornik Aladár testvére Komornik (Kiskéry) Lóránd később ezredesként a Jutasi Altisztképző parancsnoka volt 1938–1940. között. 1965-ben éjjeliőrként halt meg Balatonfüreden. Lásd: FÖLDESI 2010., 83. oldal. A két testvér sírja a veszprémi Alsóvárosi temetőben van „Feri és Gyuri” felirattal. Bővebben lásd RAINER 2013.
- ³⁴ Hősi halál, Veszprémvármegye, 1915. május 23., 2. oldal
- ³⁵ A közellátás Veszprémben, Veszprémvármegye, 1915. április 11., 2. oldal
- ³⁶ Intézkedések járványveszedelem ellen, Veszprémi Hírlap, 1915. április 4., 9. oldal
- ³⁷ Járványkórház, Veszprémi Hírlap, 1915. április 11., 4. oldal
- ³⁸ Az egészségügyi bizottságból, Veszprémi Hírlap, 1915. április 25., 4. oldal
- ³⁹ Kommuniké, Veszprémvármegye, 1915. május 1., 1. oldal
- ⁴⁰ A városház, Veszprémi Hírlap, 1915. május 9., 3–4. oldal
- ⁴¹ Kézimunkakiállítás, Veszprémi Hírlap, 1915. május 12., 2. oldal
- ⁴² Kilincsek leszerelése, Veszprémi Hírlap, 1915. május 12., 5. oldal
- ⁴³ Cérnajegy, Veszprémi Hírlap, 1915. május 12., 4. oldal
- ⁴⁴ A hadikölcsönről, Veszprémvármegye, 1915. május 23., 1. oldal
- ⁴⁵ A miniszterelnök üdvözlése, Veszprémvármegye, 1915. május 30., 3. oldal
- ⁴⁶ A veszprémi villamostelep átvétele, Veszprémvármegye, 1915. május 30., 2–3. oldal
- ⁴⁷ Örömmünnepe a városban, Veszprémvármegye, 1915. június 6., 2. oldal, Ünnepe a város!, Veszprémi Hírlap, 1915. június 6., 3. oldal
- ⁴⁸ Hírek a katonakórházból, Veszprémvármegye, 1915. június 13., 2. oldal
- ⁴⁹ A honvédlaktanyai megálló kibővítése, Veszprémvármegye, 1915. június 13., 3. oldal
- ⁵⁰ Szétrobbanó, betétet tartalmazó, kettős becsapódású lövedék. Becsapódáskor a betét előre lendül, szétszóródik, rendkívül súlyos sebeket ejtve még akkor is, ha egyébként maga a lövés nem lenne halálos.
- ⁵¹ A közlelemzés védelme, Veszprémi Hírlap, 1915. június 27., 1. oldal
- ⁵² Vörös kakas, Veszprémi Hírlap, 1915. június 27., 4. oldal
- ⁵³ MNL Veszprém megyei Levéltár (a továbbiakban: VeML) Veszprém város polgármester iratai, V.173.b. 15.714/1917.
- ⁵⁴ A szerződésben foglaltaknak megfelelően Veszprém városa a vízvezeték a kórház átadásáig kiépítette, illetve a kórház működésének időtartama alatt ingyen biztosította a vízellátást. A villanyvilágítást csak 1918-ra tudta a kórház megoldani, amit ifj. Stern Sándor készített. A villanyvezeték a Kossuth Lajos utca és a Jutasi út sarkán lévő transzformátortól indult (ami akkor a város széle volt) a Jutasi országút mellett a vasútállomás előtt lévő jobb- és baloldali kórházcsoportig. Ennek hossza kb. 2,5 km volt. Természetesen a város a villanyáramot is ingyen biztosította a kórház részére.
- ⁵⁵ Hírek a katonakórházból, Veszprémvármegye, 1915. július 18., 1. oldal
- ⁵⁶ Vadon élő főzeléknövények, Veszprémi Hírlap, 1915. augusztus 1., 3. oldal
- ⁵⁷ Városi közgyűlés, Veszprémvármegye, 1915. augusztus 15., 1. oldal
- ⁵⁸ Halálos készúrás, Veszprémvármegye, 1915. augusztus 22., 3. oldal
- ⁵⁹ Az ipariskola háborús éve, Veszprémi Hírek, 1915. augusztus 29., 2. oldal
- ⁶⁰ Színház, Veszprémvármegye, 1915. szeptember 5., 4. oldal
- ⁶¹ Színház, Veszprémvármegye, 1915. szeptember 19., 4. oldal
- ⁶² A rokkant katonákért, Veszprémi Hírlap, 1915. szeptember 12., 3. oldal
- ⁶³ A hatósági lisztellátás és a közönség, Veszprémvármegye, 1915. szeptember 19., 2. oldal

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ Veszprém város számadása, Veszprémvármegye, 1915. szeptember 19., 3. oldal

⁶⁶ Nyilvános árlejtés, Veszprémvármegye, 1915. szeptember 26., 5. oldal

⁶⁷ Üdvözlét a harctérre, Veszprémi Hírlap, 1915. október 17., 4. oldal

⁶⁸ Harangokat ad Veszprém városa, Veszprémvármegye, 1915. október 24., 3. oldal

⁶⁹ Weeber Ede ezredes 1858-ban született Pozsonyban, s tanulmányai végzése után 1877-ben mint egyéves önkéntes lépett a katonai pályára. 1878-ban már hadnagy a cs. és kir. közös hadseregben a tüzérségnél, amelynek különböző osztályainál 20 évet töltött. 1897-ben mint százados átlépett a m. kir. honvédség kötelékébe és hosszabb időt töltött mint tanár, majd mint parancsnok a soproni m. kir. honvéd főreáliskolánál. Ott kifejtett szolgálatait Ferenc József legfelsőbb elismeréssel (Signum Laudis) tüntette ki. Veszprémbe 1913-ban helyezték, ahol a 31. honvéd gyalogezred szervezését vezette. Az ezred élén részt vett a galíciai harcokban, a Kárpátok védelmében. 1915 júniusában átkerült az olasz frontra, ahol a 81. honvéd gyalogdandár parancsnokának nevezték ki. A Görzc melletti csatákban sebesült meg, majd rá egy nappal meghalt.

⁷⁰ A katonakórház karácsonyának előkészítése, Veszprémvármegye, 1915. október 31., 3–4. oldal

⁷¹ A Dalegyesület gyászünnepélye, Veszprémi Hírlap, 1915. október 31., 4. oldal

⁷² A szegények téli segítése Veszprémben, Veszprémi Hírlap, 1915. november 7., 2–3. oldal

⁷³ Falusi termelők a városi fogyasztókért, Veszprémi Hírek, 1915. november 21., 4. oldal

⁷⁴ A villamos mű házi kezelésbe vétele, Veszprémvármegye, 1915. november 28., 1–2. oldal

⁷⁵ Veszprémi tisztviselők egyesülete, Veszprémi Hírlap, 1915. december 5., 4. oldal

⁷⁶ A szegények fája és cipője, Veszprémi Hírlap, 1915. december 5., 5. oldal

⁷⁷ A veszprémi honvédtüzérek dicsérete, Veszprémvármegye, 1915. december 19., 4. oldal

⁷⁸ Tüzéreink művésztje, 1915. december 19., 2. oldal

⁷⁹ Veszprémi levél, Veszprémi Hírlap, 1915. december 19., 1–2. oldal

⁸⁰ A káka mint szőlőkötözőanyag, Veszprémi Hírlap, 1915. december 19., 6. oldal

⁸¹ A sebesültek karácsonya, Veszprémi Hírlap, 1915. december 27., 7. oldal, valamint Karácsony a veszprémi kórházakban, Veszprémvármegye, 1915. december 25., 3–4. oldal

⁸² HM HL, II. 1000., A m. kir. 7. honvéd ágyúezred iratanyaga, 4. üteg, ütegnapló

⁸³ HERCZEG 1936., 199. oldal

⁸⁴ Uo. 200. oldal